

ДОБРИДЕНЬ

ДОБРИДЕНЬ



№ 23-24, 2008-2009

Лисянський
часопис

ДОБРИДЕНЬ



№ 1 (22), 2007

Лисянський
часопис

ДОБРИДЕНЬ



№ 1 (21), 2006

Лисянський
часопис

№ 25. 2010

Лисянський
часопис

ДОБРИДЕНЬ

Громадсько-політичний, науково-популярний, художній журнал

Заснований у лютому 2000 р.:
реєстраційне посвідчення ЧС-269 від 11.02.2000

№ 25
2010

З М І С Т

До 10-ї річниці журналу «Добридень»

До 10-річчя журналу «Добридень» (<i>Привітання</i>)	3
Рішення Лисянської районної ради від 16.12.2009 № 26-6/V про засновників журналу «Добридень»	3
Микола Пузир: «Сьогодні, перш за все, необхідно пам'ятати, що приклад участі в добрій справі виховує молодь...»	4
Нестеренко Ю.О. Журнал «Добридень»: історико-статистичний аналіз за 1999–2009 роки	5

Сьогодні:

Щербатюк В.М. Підсумки Єдиної координаційної ради з питань краєзнавства у Лисянському районі від 30 жовтня 2009 р.	9
Чухліб Т.В. Лист від Науково-дослідного інституту козацтва до Лисянських районних органів влади Черкаської області	11
Коряк В.П. Ми служимо Україні! (<i>Козацький звіт Лисянського районного козацького товариства ВГО «Українське Реєстрове Козацтво» перед громадою та суспільством за 2009 рік</i>)	12
Березовська О.В. Туристичні маршрути Черкащини (частина II)	15
Лавріненко Н.П. Туристичний путівник «Черкащина від краю до краю»	17
Березовська О.В. Історія успіху: Людмила Павлівна Супрун	18

Сторінка Лисянської районної спілки краєзнавців «Витоки»:

Щербатюк В.М. З глибин української історії: проекти «Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок» і «Хата-мрія Тараса: «Шевченкова світлиця»	20
Щербатюк В.М. Рецензія на роботу учня 9-го класу НВК «Загальноосвітня школа I–III ст. № 1–гімназія» Р.К. Перехреста «Атласні стрічки у побуті та обрядах жителів Лисянщини»	24

Наукові статті та розвідки:

Гонца Ф.А. Пам'ятки садово-паркового мистецтва Лисянки	25
Щербатюк В.М. Вільнокозацький рух на Звенигородщині з другої половини 1917 р. по квітень 1918 р.	28
Трохименко В. Перебування Великого Кобзаря в Лисянських Будищах	32

Сторінка молодого дослідника:

Іващенко Я.О. Літопис села Чаплинка	35
Перехрест Р.К. Атласні стрічки у побуті та обрядах жителів Лисянщини	41

З полиць архівів:

Спогади Кириченка Василя Кириловича, уродженця с. Порадівка Лисянського району Черкаської області, ветерана Другої світової війни та ветерана праці (<i>підготував М.П. Демчук</i>)	43
---	----

Некролог:

Березовський О.М. Умів робити, тому навчився й жити. Пам'яті краєзнавця, педагога і громадського діяча М.О. Котенка	49
Результати виборів Президента України у 2010 р. у Лисянському районі	50
Хроніка подій Лисянщини	50

Читайте у наступному номері:

- **Березовський О.М.** Греко-католики на Лисянщині у другій половині XVIII ст.
- Хроніка подій Лисянщини

Титульна сторінка:

Пам'ятник малому Тарасу Шевченку в с. Шевченкове
Звенигородського р-ну Черкаської обл.

Фото на четвертій сторінці обкладинки:

Фрагмент музейного історико-етнографічного комплексу
в с. Порадівка Лисянського р-ну Черкаської обл.

**Громадсько-політичний, науково-популярний,
художній журнал
«ДОБРИДЕНЬ»
№ 25, 2010**

Засновники:

Лисянська районна спілка краєзнавців «Витоки»,
Лисянська районна рада, Лисянська селищна рада

Редактор:

О.М. Березовський

Редакційна колегія:

О.В. Березовська, О.М. Березовський, М.П. Демчук,
В.С. Діженко, В.П. Костенко, М.Т. Лаврега,
Ю.О. Нестеренко, С.М. Ткаченко, В.М. Щербатюк

Наукова редакція:

В.М. Щербатюк

Літературна редакція:

О.В. Березовська

Відповідальний за випуск:

В.П. Костенко

ЖУРНАЛ «ДОБРИДЕНЬ» – РЕЗУЛЬТАТ КОЛЕКТИВНОЇ ПРАЦІ.

Шановні читачі!

У журналі «Добридень» ви можете розмістити свої матеріали. Редакційна колегія журналу приймає матеріали громадсько-політичного, науково-історичного, археологічного, етнографічного, художньо-поетичного та іншого спрямування, оголошення, рекламні повідомлення.

Використання у будь-якій формі матеріалів, опублікованих у журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові. Редакція має право редагувати і скорочувати авторські матеріали і не обов'язково поділяє думку авторів публікацій. За достовірність і точність інформації відповідальність несуть автори.

Адреса редакції:

смт. Лисянка, пл. Миру, 22, тел. (04749) 6-21-76, e-mail: vytoki@ukr.net

© Лисянська районна спілка краєзнавців «Витоки», © Лисянська районна рада, © Лисянська селищна рада, 2010.

Назва журналу має історичне походження (див.: Добридень. – 1999. – № 1).

**Список установ і організацій, яким надсилаються контрольні примірники нетаємних творів
друку згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 376 від 6.07.1992 р.**

- | | |
|---|--|
| 1. Кабінет Міністрів України (КМУ). | 4. Книжкова палата України |
| 2. Держкомпреси України. | 5. Національна парламентська бібліотека України |
| 3. Головне управління з охорони державних таємниць у пресі та інших засобах масової інформації при КМУ. | 6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. |

Також розсилка примірників журналу здійснюється до нижчевказаних установ і організацій

- | | |
|---|--|
| 1. Президія НАН України. | 9. Бібліотеки райцентрів, або відділи культури Черкаської області. |
| 2. Всеукраїнська спілка краєзнавців. | 10. Відділ культури Лисянської райдержадміністрації. |
| 3. Комітет інформації Черкаської обласної державної адміністрації. | 11. Відділ освіти Лисянської райдержадміністрації |
| 4. Черкаська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців. | 12. Лисянська районна спілка краєзнавців «Витоки». |
| 5. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Т.Г. Шевченка. | 13. Лисянський районний архів. |
| 6. Лисянська районна державна адміністрація. | 14. Лисянська районна бібліотека. |
| 7. Лисянська районна рада. | 15. Лисянський історичний райдержмузей |
| 8. Селищна рада смт. Лисянка Черкаської області | 16. Автори публікацій. |

ДО 10-РІЧЧЯ ЖУРНАЛУ «ДОБРИДЕНЬ»

Щиро вітаємо читачів з 10-річним ювілеєм Лисянського громадсько-політичного, науково-популярного, художнього часопису «Добридень»!

Започаткований ще в лютому 2000 р., журнал «Добридень» став дієвим вісником історичного, політичного, громадського, літературного життя лисянської землі, своєрідною візитною карткою Лисянищини.

Стало доброю традицією публікувати на сторінках журналу історико-краєзнавчі праці відомих в Україні науковців, молодих вчених, місцевих дослідників, студентів, учнів. Саме через краєзнавчі дослідження та історичну науку посилюється інтерес різних верств суспільства до витоків і першоджерел своєї історії, до вивчення рідного краю, історії міст і сіл. Ці знання допомагають нашим сучасникам збагнути зміни, які відбуваються в країні, усвідомлювати, як закликав Тарас Григорович Шевченко, «хто ми і чий ми діти», збагнути нашу минушину, традиції та культуру.

За час свого існування, завдяки плідній діяльності, часопис по праву здобув заслужений авторитет серед широкого загалу читачів, сприяв розвитку історичного краєзнавства, справедливо отримав визнання в наукових колах України.

Побажаємо усім авторам, хто співпрацює з часописом, творчості та натхнення, плідної подальшої праці, читачам журналу – позитивних вражень від прочитаного.

Редколегія журналу

РІШЕННЯ ЛИСЯНСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ від 16.12.2009 № 26-6/V ПРО ЗАСНОВНИКІВ ЖУРНАЛУ «ДОБРИДЕНЬ»

Відповідно до ч. 2 ст. 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ст. 8, 9 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», враховуючи рішення Єдиної координаційної ради з питань краєзнавства від 30.10.2009 та пропозиції засновників журналу «Добридень» – Лисянської селищної ради, Лисянської районної організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців України та редакції видання, районна рада **вирішила:**

1. Вступити у співзасновники журналу «Добридень».
2. Співзасновникам внести відповідні зміни і доповнення в установчий договір.
3. Контроль за виконанням рішення покласти на постійну комісію з питань освіти, культури, засобів масової інформації, у справах молоді та спорту.

Голова районної ради

В. М. Бесараб

**МИКОЛА ПУЗИР: «...СЬОГОДНІ, ПЕРШ ЗА ВСЕ, НЕОБХІДНО ПАМ'ЯТАТИ,
ЩО ПРИКЛАД УЧАСТІ В ДОБРІЙ СПРАВІ ВИХОВУЄ МОЛОДЬ...»**

*(Інтерв'ю з колишнім селищним головою Лисянки Миколою Володимировичем Пузирем,
одним із тих, хто стояв у витоків започаткування діяльності
Лисянського районного журналу «Добридень»)*

– Миколо Володимировичу, як кажуть, з чого все починалося? Як виникла ідея заснувати у Лисянці районний журнал?

– Почалося все з того, що 1992 р. Лисянський районний історичний музей очолив невгамовний і далекоглядний випускник історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимир Михайлович Щербатюк. Цій молодій людині не байдуже було життя українського народу, особливо його минуле. Йому дуже хотілось все знати, дослідити історію краю і ці знання донести до людей, перш за все, до молодого покоління. Тому Володимир Михайлович вніс пропозицію до виконавчого комітету селищної ради про заснування в селищі друкованого органу, який дуже швидко оформився у Лисянський районний журнал «Добридень». Одноставно вирішили, що журнальний варіант видання матиме певні переваги над газетою.

Спільно з Володимиром Михайловичем готували необхідні установчі документи. Вагому допомогу надали юристи селищної ради, ініціативу видання підтримали вчені Інституту історії України Національної академії наук України (В. Сарбей, В. Ричка, О. Гуржій та ін.), Голова Правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, академік П. Тронько, заступник Голови організації Ю. Данилюк та керівники Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, зокрема, П. Соса, а згодом В. Мельниченко. Підтримав видання й професор М. Бушин, на той час завідувач кафедри українознавства та історії Черкаського інженерно-технологічного інституту. Винесену на обговорення В. Щербатюком назву прийняли спільно з членами редколегії В. Костенком, М. Лаврегою, які з першого дня включилися у створення журналу.

– У час заснування журналу Ви працювали селищним головою Лисянки. Питань, які доводилось вирішувати було багато. Але все ж Ви підтримали заснування журналу. Чим Ви керувалися?

– На виконкомі селищної ради ми зважили усі «за» і «проти». Всі розуміли важливість існування подібного засобу масової інформації. Однак, враховуючи, що коштів бюджету не завжди вистачало на вирішення поточних питань життєдіяльності селища, тому вирішили видання журналу здійснювати за рахунок позабюджетних коштів селищної ради. Зауважу, що це були невеликі кошти та й тираж був невеликий. Установчим договором співзасновників розподілили функції між Лисянською селищною радою і спілкою краєзнавців «Витоки». Чим керувалися? У нас було бажання донести до широкого загалу людей більше відомостей про сучасне життя селища та його історичне минуле, залишити інформацію майбутнім поколінням. Журнал зацікавив мешканців Лисянки та району, у Лисянці його за символічну ціну можна було придбати у місцевому кіоску «Союздрук». «Добридень» приваблював гостей краю, став значимим для науковців. Переконали, що видання буде й надалі необхідним для всіх, хто цікавиться історією України, Лисянського краю, сучасним і славним минулим Лисянки (місто існує з часів середньовіччя!), життям місцевої громади.

– Звісно, що журнал – це результат колективної праці. Таким колективом є редакційна колегія. Хто входив до першої редколегії? Хто у перші роки існування журналу працював над його створенням? Які організації та відомства, окрім Лисянської селищної ради та спілки «Витоки» брали участь у підготовці журналу до друку?

– Вагому роль у створенні та випуску першого та багатьох наступних номерів часопису зіграв ініціатор заснування журналу В.М. Щербатюк, посильну ношу ніс ваш покірний слуга. З самого початку в роботі редколегії брали участь досвідчені дослідники краю – М. Лубко, М. Лаврега та М. Демчук, згодом й молодші краєзнавці – В. Діженко, Р. Павленко,

О. Беззубець та О. Березовський. Співпрацювали з редколегією «Добридня» жителі Лисянки та району – Д. Олійник, В. Жмурко, Н. Коровіна, О. Вдовиченко, О. Чупота, Н. Гриценко, М. Котенко, В. Бондарчук, О. Ткаченко, О. Тищик, С. Ткаченко, С. Костенко, Ю. Нестеренко та ін. Періодично до роботи долучалися знані в Україні письменники, літературознавці, історики, етнографи, редактори, громадські діячі, краєзнавці – І. Дзюба, В. Шкляр, Р. Коваль, Ю. Мицик, В. Мельниченко, Т. Конончук, В. Шевченко, М. Бушин, Т. Чухліб, В. Кривоніс, Є. Скляренко, Р. Свирида, С. Верговський, Л. Хойнацька, Л. Томіліна, В. Сокур, М. Іванченко та ін. Редколегія завжди тісно співпрацювала з керівниками Лисянської райдержадміністрації (В. Ковалем, Г. Кочумою, А. Бондаренком, П. Косюком, В. Бабенком) та райради (С. Дубовим, В. Бесарабом), селищної ради (О. Вельбівцем), районним музеєм. Активність у роботі над часописом проявляли працівники відділу культури райдержадміністрації. З часу заснування «Добридня» відповідальним за випуск журналу виступав керівник відомства В. Костенко.

– Ви певний час уже не працюєте селищним головою Лисянки. На цю посаду прийшли інші люди. Журнал видається і зараз. Які враження у вас від «Добридня» нині? Яку Ви бачите подальшу перспективу часопису? Можливо у Вас є пропозиції щодо його вдосконалення. Чи будуть побажання до 10-річниці Лисянського часопису?

– Прикро, але останніми роками до мене потрапляли лише окремі номери «Добридня», тому мої враження можуть бути не досить об'єктивними. Побажання, на жаль, не завжди співпадають з побажаннями інших людей, зокрема тих, від яких сьогодні залежить вихід журналу у світ. У 2008 та 2009 роках редколегія мала проблеми у фінансуванні видання. Проте, потрібно віддати належне редакторам та відповідальним за випуск – журнал все ж вийшов у світ. Знаю, що редколегія великі надії покладає на Лисянську райраду, яка нещодавно стала ще одним співзасновником часопису, адже її голова В. Бесараб висунув нові оригінальні шляхи подальшого функціонування «Добридня». Сподіваюсь, що й сучасні керівники Лисянської селищної ради не залишать традицію фінансової підтримки журналу. Було б добре, щоб журнал друкувався щоквартально, а тираж значно збільшився. Редколегії часопису, усім, хто працює над створенням журналу, авторам матеріалів та співзасновникам бажаю творчої наснаги, хай почуття патріотизму, любові до України і рідного краю ніколи не покидають їх душі, адже сьогодні, перш за все, необхідно пам'ятати, що приклад участі в добрій справі виховує молодь, яка є майбутнім нашої держави.

– Дякую за бесіду. Хай вам щастить.

Розмову провела Олена Кучер

Ю. Нестеренко

ЖУРНАЛ «ДОБРИДЕНЬ»: ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗА 1999–2009 РОКИ

Десять років у медіа просторі України діє громадсько-політичний, науково-популярний, художній журнал «Добридень», зареєстрований комітетом інформації Черкаської облдержадміністрації 11 лютого 2000 р. (реєстраційне посвідчення ЧС–269).

Для розуміння динаміки розвитку журналу: періодичності виходу з друку, тематики публікацій, виникнення рубрик та їх наповнення, зростання якості часопису, фінансового забезпечення тощо, значною мірою допоможе історико-статистичний аналіз. Здійснити цю роботу й ставить за мету автор даного дослідження.

Переконані, що даний аналіз також допоможе визначити роль журналу в українському суспільстві та безпосередньо в регіоні, про який здебільше йдеться на сторінках часопису – Лисянщині.

Специфіка журналу полягає у висвітленні регіональних проблем минулої і сьогодення, зокрема в сучасному Лисянському районі, Шевченковому краї. Так, ми не

обмовились – Шевченків край, адже в історичному розумінні Лисянщина – це частина Шевченкового краю, специфічний український регіон, де у басейні р. Гнилий Тікич ще у давні часи відбувалися процеси консолідації східнослов'янських племен в умовах постійної загрози з боку сусідніх кочових племен, державотворчі процеси, пов'язані із союзом племен – полянами. Однак, найбільшу територію названий історичний край обіймав у XVII ст. і охоплював частину сучасних Лисянського, Звенигородського, Корсунського, Городищенського районів Черкаської області. Тоді ця земля уособлювала собою Лисянський козацький полк, а Лисянка була значним полковим містечком. Саме по значенню в козацькій історії України Лисянщину в окремий регіон виділив академік І. Крип'якевич[1,153,154]. Ця територія тісно пов'язана з іменем видатного українця Т.Г.Шевченка, адже народився майбутній Світоч української нації у с.Моринці, яке в історичному, економічному і політичному сенсі завжди тяжіло до найближчого культурно-адміністративного центру – містечка Лисянка[2]. Аж поки, після третього поділу Речі Посполитої 1795 р., цю територію без врахування історичних традицій переділили відповідно до діючої територіально-адміністративної системи Російської імперії[3,149,150]. Відомо, що окрім ігнорування місцевими усталеними історичними традиціями та непрофесійності чиновників, на формування нової для України системи територіального поділу впливали й такі суб'єктивні фактори як прохання землевласників, щоб їх володіння не розділяти кордонами[4,арк.581,582]. У процесі реформи, села Лисянщини згідно указу Сенату від 29 серпня 1797 р. потрапили до Катеринопільського повіту Київської губернії, утвореної указом Павла I від 12 грудня 1796 р. (до цього повіт входив до Вознесенського намісництва, утвореного 13 червня 1795 р.), а з перенесенням 11 січня 1798 р. центру повіту до Звенигородки (містечко Катеринопіль знаходилось у незручній низовині) повіт став йменуватися Звенигородським[5,4].

Необґрунтовано визначений центр повіту та й територія самого повіту спричинили неоднакову віддаленість населених пунктів до новоствореного повітового центру. Зокрема, від північних повітових сіл Верещаки, Моринці, Почапинці, Журжинці, Хижинці колишнього Лисянського маєтку відстань до Звенигородки склала 35–50 км[6;7,149], від Лисянки – близько 30 км. Проте й пізніше, у XIX ст., для жителів багатьох сіл Звенигородського повіту Лисянка залишалась найближчим культурним і політичним центром. Тому є обґрунтованими пошуки малого Тараса Шевченка учителя-малюра саме в Лисянці. Це містечко стало першим населеним пунктом у пошуках можливості навчання Тараса, на шляху до висот малярства. А якщо окреслити Шевченків край місцем народження Тараса, тією землею, де минули його дитячі роки, де він з батьком відвідував місцеві ярмарки та базари, зазнав кріпацької праці, подорожував у пошуках учителя малювання[7,6], то Лисянщина без перебільшення є центром Шевченкового краю.

То ж в такому багатому на історію і особистостей краї виникнення подібного журналу було закономірним явищем. Думка щодо заснування журналу «Добридень» виникла у 1999 р. в керівника Лисянської районної організації «Витоки» Всеукраїнської спілки краєзнавців В.Щербатюка і була реалізована спільно із тодішнім селищним головою Лисянки М.Пузирем. Останній не лише підтримав ідею, а й запропонував, щоб селищна рада Лисянки забезпечувала фінансову частину видання часопису, що й лягло в основу Установчого договору між співзасновниками – Лисянською районною спілкою краєзнавців «Витоки» і Лисянською селищною радою. На спілку «Витоки» покладалися обов'язки видавництва. До процесу видавництва журналу фактично зразу ж долучився відділ культури Лисянської райдержадміністрації в частині забезпечення інформацією та підтримкою видання. Його керівник В.Костенко протягом десяти років виступав відповідальним за випуск журналу. А з ініціативи голови Лисянської райради В.Бесараба з ювілейного 25-го числа журналу до співзасновників увійшла й Лисянська районна рада.

Перший примірник журналу вийшов ще до його офіційного заснування в 1999 р. Фактично перше число «Добридня» було не легалізованим. І незважаючи на зауваження

комітету інформації Черкаської облдержадміністрації, факт виходу журналу з друку надав творчому колективу натхнення і переконання щодо розгортання діяльності «Добридня».

За десять років (1999–2009) з друку вийшло 25 номерів журналу, які зосередились у 12-и книгах. Зокрема, в 1999 р. вийшов 1 номер однією книгою (1999: 1(№1)/1); у 2000 р. – 12 номерів 4-а книгами (2000: 12(№ 1 (2), № 2–6 (3–7), № 7–11 (8–12), № 12 (13)/4); у 2001 р. – 4-и номери однією книгою (2001: 4 (№ 1–4 (14–17)/1); у 2002 р. – один номер однією книгою (2002: 1 (№ 18)/1). З фінансових проблем у 2003 р. журнал не видавався (2003: 0/0). Однак усі поточні питання за 2003 р., які висвітлювались щорічно в часописі увійшли до 19-го числа журналу за 2004 р. У 2004–2007 рр. щорічно виходили у світ по одному номеру однією книгою (2004: 1 (№ 19/1); 2005: 1 (№ 20/1); 2006: 1 (№ 21/1); 2007: 1 (№ 22/1), а в 2008–2009 рр. з друку вийшла одна книга спареними номерами за два роки (2008–2009: 2 (№ 23–24/1).

Спочатку журнал планували видавати щоквартально за кожен місяць. Тому в 1999 р. і 2000 р. на кожному номері зазначалась назва місяця. Наприклад: 2000. – № 1 (2), січень; 2000. – № 2–6 (3–7) лютий–червень і т. д. Однак, вже в 2001 р. стало зрозуміло в неможливості реалізації такої ідеї, оскільки виникала велика завантаженість редакційної колегії і редактора та й не було можливості регулярного фінансування журналу. Плани щодо виділення окладу редактору та щоквартальних коштів на видання журналу із селищного бюджету залишились не реалізованими. Однак, відзначимо, що в 2000 р. і 2001 р. журналів було видано найбільше ніж в окремо взяті наступні роки протягом десятиріччя діяльності видання. У 2002 р. редколегія прийняла рішення видавати журнал щорічно по 1–2 номери окремими книгами. Проте, з 2002 по 2007 рр. друкували лише по одному номеру. Разом з тим, проведений статистичний аналіз дозволяє підкреслити, що 2002–2007 роки були найбільш стабільними для журналу. Однак, з підсумків засідання Єдиної координаційної ради з питань краєзнавства у Лисянському районі, що відбулась 30 жовтня 2009 р. можна твердити, що це далеко не пов'язано із стабільністю фінансування журналу з боку селищної ради. Перш за все, дався взнаки той факт, що журнал став відомий у регіоні та за його межами. Це дозволило залучати кошти спонсорів. В 2002–2007 рр. фінансовому забезпеченню журналу сприяли мешканці Лисянки Д. Олійник, О. Миколенко та уродженець краю, житель м. Київ М. Супрун. Значної уваги журналу приділяли голови Лисянської райдержадміністрації В. Коваль, П. Косюк, В. Бабенко, голови районної ради С. Дубовий та В. Бесараб, селищні голови М. Пузир, А. Бондаренко, О. Вельбівець. Роботі редакційної ради всебічно сприяв місцевий відділ культури, окремі матеріали надавали працівники Лисянського районного державного історичного музею[8]. У 2008 р. і 2009 р. стабільність у виданні журналу порушилась. Відповідальність за це лягла як на редакційну колегію та редактора, так і співзасновників. З 2008 р. співзасновник – селищна рада Лисянки жодного фінансування щодо журналу не здійснила, не клопоталась і про залучення коштів спонсорів, чим порушила умови установчого договору співзасновників. Прослідковувалась незацікавленість керівництва організації у видавництві журналу[9]. Однак, до 8 березня 2008 р. селищна рада Лисянки видала власне періодичне видання – «Газета усіх лисян», накладом в одну тисячу примірників[10]. Прогалину у дворічному фінансуванні журналу заповнила Лисянська районна рада. Її керівник В. Бесараб, разом з тим, вніс окремі пропозиції щодо подальшого видання часопису та входження до складу співзасновників Лисянської райради.

Аналіз публікацій в «Добридні» свідчить, що редакційна колегія часопису до друку підбирала не лише інформацію місцевого значення. Тут знаходимо матеріали загальнодержавної ваги. Значна частина регіональних досліджень подавалась через призму загальноукраїнських подій. На сторінках журналу маємо публікації відомих в Україні політиків – Л. Кучми, В. Ющенка, С. Татусяка. Їх матеріали взяті з інших видань. Друкувались у часописі відомі літературознавці і письменники (І. Дзюба, В. Шкляр, Р. Коваль), знані вчені та краєзнавці (П. Тронько, Ю. Мицик, Т. Чухліб, В. Шевченко, М. Бушин, В. Кривоніс, В. Щербатюк, Є. Складенко, М. Корінний, Л. Хойнацька, М. Железняк, Р. Свирида, О. Березовський, С. Верговський та ін.).

За 1999–2009 рр. в журналі опубліковано 249 статті. З цього числа 134 публікацій являються авторськими. Це складає 53,8 % від загальної кількості публікацій. Над іншими 115 статтями (46,2 %) працювали упорядники. В журналі опубліковано матеріали 49 осіб. З них 46 осіб є авторами і упорядниками, а 3 – лише упорядниками. Доробок дописувачів журналу з числа авторських статей (134 одиниць): В. Щербатюк – 33 публікації (24,5 %); О. Березовська (Беззубець) – 17 (12,5 %); О. Березовський – 9 (6,6 %); В. Костенко – 7 (5,1 %); М. Демчук – 5 (3,7 %); М. Лубко – 4 (2,9 %); В. Діженко, Р. Павленко – по 3 (2,2 %); М. Бесараб, Н. Бринько, М. Бушин, С. Верговський, О. Вдовиченко, Ю. Вдовиченко, О. Вельбівець, В. Гончар, І. Дзюба, М. Железняк, М.Т. Лаврега, Ю. Нестеренко, В. Ющенко – по 2 (1,4 %), З. Возна, Дніпро (псевдонім), М. Іванченко, Ю. Кальченко, Р. Коваль, Т. Конончук, М. Корінний, В. Корояк, Л. Котенко, М. Котенко, В. Кривоніс, Л. Кучма, М.М. Лаврега, Е. Ліанова, В. Маленко, В. Мельниченко, Ю. Мицик, Д. Овсянюк, Д. Олійник, В. Романенко, Р. Свирида, П. Свіденко, Є. Складенко, В. Сокур, С. Татусяк, П. Тронько, П. Федоров, Л. Хойнацька, Д. Хьюбл, В. Шевченко, В. Шкляр – по 1 (0,74%).

Журнал протягом десяти років постійно вдосконалювався: збільшувалась кількість діючих рубрик, з кожним номером часопису до співпраці залучалось все більше науковців, журналістів, літераторів з України та зарубіжжя (Д. Хьюбл, Чехія). До наукових пошуків згодом окрім краєзнавців приєдналися окремі вчені-фахівці, стали друкуватись праці молодих дослідників, зростала якість поліграфії журналу тощо.

Зокрема, вже з другого номера часопису з'являються нові рубрики «Сторінка районної спілки краєзнавців «Витоки», «Дослідження краєзнавця», «Це цікаво знати», «Основні події в Лисянському районі», з третього – «З полиць архівів», «Сторінка молодого дослідника», з четвертого – «Нам пишуть», «Геноцид нації», з восьмого – «Статті та наукові розвідки». В рубриці «Поезія» на сторінках десяти книг увагу читачів приваблювали вірші.

Із загальної кількості публікації умовно за змістом можна виділити наступні матеріали (до уваги не беремо поезію): інформаційно-публіцистичні (197 одиниць, або 79,1 %), суто наукові (27, або 10,8 %), політичні (12, або 4,8 %), архівні документи з коментаріями (10, або 4,1 %), музеєзнавчі (3, або 1,2 %).

Можемо говорити про авторитет видання в науковій галузі. Так, матеріали часопису використовуються учнями шкіл Лисянського району та Черкаської області, студентами вищих навчальних закладів України при написанні наукових робіт[11], залучаються науковцями до дисертаційних досліджень[12;13;5,6]

Отже, журнал «Добридень» зайняв свою, досить вагомую, нішу в інформаційному просторі засобів масової інформації України. Його особливість – регіональне спрямування через призму загальноукраїнського сприяє дослідженню не лише минулого і сьогодення України, а й її регіонів, допомагає розвитку такої історичної галузі, як мікрорегіональна історія, наряду з іншими виданнями дає поштовх розвитку історичного краєзнавства у напрямку наукового зростання.

Джерела та література:

1. Щербатюк В., Беззубець О., Безвідна К. та ін. Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2004. – 408 с.
2. Петрушевич О. На Лисянщині вважають, що саме їхній край – батьківщина Шевченка // Прес Центр. – 2009. – № 10 (190). – 11 березня [Електронний ресурс] // <http://pres-centr.ck.ua/magazine/190/>.
3. Щербатюк В., Щербак Н. Під владою Російської імперії // Шевченків край: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 2009. – 546 с. С. 149, 150.
4. Центральний державний історичний архів (ЦДІА) України, м. Київ. – Ф. 210, оп. 2, спр. 34, арк. 581, 582.
5. Рудакова Ю.К. Формування територіально-адміністративного устрою на землях Правобережної України в 1793–1801 рр. // Наукові записки. – Т. 41. Історичні науки. – К., 2005. – С. 4–12.

6. Історія міст і сіл УРСР. Черкаська область. – К., 1972. – 652 с.
7. Щербатюк В., Березовський О., Верговський С. та ін. Шевченків край: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 2009. – 546 с.
8. За матеріалами відділу культури Лисянської райдержадміністрації.
9. За підсумками роботи Єдиної координаційної ради з питань краєзнавства у Лисянському районі 30 жовтня 2009 р.
10. 8 березня лисяни отримали нову газету // Провінція. Інформативно-аналітичне видання. – 2008. – березень [Електронний ресурс] // <http://pro-vincia.com.ua/archive-d-23.html>.
11. З матеріалами журналу «Добридень» читачі можуть ознайомитись у Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського, Парламентській бібліотеці України, Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Т.Г. Шевченка, Науковій бібліотеці Лисянського районного державного історичного музею.
12. Див.: Дудник О.В. Національно-демократичні перетворення на Київщині в революційну добу (березень 1917–1920 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Уманський держ. педагогічний ун-т ім. П.Тичини – К., 2007. – 235 с.
13. Дудник О.В. Національно-демократичні перетворення на Київщині в революційну добу (березень 1917–1920 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка – К., 2007. – 18 с.

ПІДСУМКИ ЄДИНОЇ КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ КРАЄЗНАВСТВА У ЛИСЯНСЬКОМУ РАЙОНІ ВІД 30 ЖОВТНЯ 2009 РОКУ

30 жовтня 2009 р. у малій залі адмінбудинку за участі керівників району, селища, членів спілки «Витоки», Лисянського козацького полку УРК відбулося чергове засідання Єдиної координаційної ради (ЄКР) з питань краєзнавства, що діє при районних і селищних органах влади з повісткою денною: 1) Обговорення проекту Великого Герба України (доповідач: начальник відділу з питань комунального майна Лисянської районної ради О.П. Байрак); 2) Видання з друку журналу «Добридень» та підготовка до відзначення 10-річчя його діяльності (доповідач: редактор журналу «Добридень» О.В. Березовська); 3) Увічнення імені Тараса Григоровича Шевченка у назві Лисянського історичного райдержмузею у рік 195-річчя поета (доповідач: В.П. Костенко, В.М. Щербатюк); 4) Пропозиції щодо початку реалізації проекту «Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок» (доповідачі: голова спілки «Витоки», доцент В.М. Щербатюк, заступник отамана Лисянського районного козацького товариства ВГО УРК К.Л. Гладкий); 5) Реалізація Всеукраїнського проекту «Хата-мрія Тараса «Шевченкова Світлиця». Ознайомлення з місцем можливого будівництва Хати-мрії Т.Г. Шевченка у Лисянці (доповідачі: члени ініціативної групи з реалізації проекту В.В. Сокур, В.М. Щербатюк, Ю.О. Нестеренко, В.П. Костенко).

В результаті обговорення питань:

1. Внесено пропозиції щодо необхідності доопрацювання проекту Великого Герба України.

2. Прийнято колективну пропозицію до засновників журналу «Добридень» – селищній раді Лисянки і спілці «Витоки», звернутись до Лисянської районної ради з проханням розглянути на черговій сесії питання про розширення членів-співзасновників журналу,

внести до числа співзасновників Лисянську районну раду. Після прийняття відповідного рішення Лисянської районної ради редактору «Добридень» О.В. Березовській спільно із членом спілки «Витоки» Ф. І. Любичем розглянути і за умови необхідності внести зміни до юридичних статутних документів журналу «Добридень».

3. У зв'язку з 10-річчям діяльності журналу «Добридень» (лютий 2010 р.) створити Організаційний комітет з проведення даного заходу у складі: Н.В. Коровіна (райдержадміністрація), А.Л. Дрозд (районна рада), Т.П. Кошман (селищна рада), В.М. Щербатюк (спілка «Витоки»), О.В. Березовська (редактор «Добридня»), В.П. Костенко (нач. відділу культури Лисянської РДА), В.С. Діженко (директор райдержмузею); Раду з питань контролю підготовки ювілею у складі: В.М. Бесараб, Н.В. Коровіна, О.І. Вельбівець, В.П. Костенко, В.М. Щербатюк.

4. Відділу культури Лисянської РДА підготувати і подати на чергове засідання сесії районної ради подання про присвоєння Лисянському районному історичному музею імені Тараса Григоровича Шевченка.

5. Лисянському козацькому товариству УРК підготувати лист-звернення до районних і селищних органів влади щодо перенесення пам'ятника В.І. Леніну з центральної площі і встановлення на ній пам'ятника засновнику Української козацької держави, Гетьману України, уродженцю Лисянки Б. Хмельницькому.

6. Органам влади сприяти встановленню пам'ятного знаку на хуторі Жовтень на увічнення родини Хмельницьких та ймовірного місця народження гетьмана України Б. Хмельницького, церкви-каплички. Згідно проведених консультацій з науковцями Інституту історії України НАН України, Науково-дослідного інституту козацтва та організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців України, вмістити на пам'ятному знаку напис: «Встановлено на честь гетьмана України Богдана Хмельницького на місці родинного маєтку його батька Михайла у Монастирку. Тут наприкінці XVI ст. розпочав життєвий шлях засновник Української козацької держави Б. Хмельницький».

7. З метою легалізації встановлення пам'ятного знаку на хуторі Жовтень на честь родини Хмельницьких та Б. Хмельницького, Лисянському козацькому товариству УРК звернутись до районних і селищних органів влади підготувати лист до Науково-дослідного інституту козацтва на ім'я його директора Т.В. Чухліба з проханням дати експертну оцінку і заключення щодо історичної правомірності та об'єктивності встановлення даного знаку.

8. Спілці «Витоки» подати пропозицію на засідання чергових сесій Лисянської райради і селищної ради перейменувати вул. Леніна на Гетьманський шлях (від хутора Жовтень до центру Лисянки), розглянути питання щодо увічнення імені обраного в Лисянці Гетьмана України С. Опари.

9. Члени ЄКР прийняли до відома інформацію щодо можливого будівництва у Лисянці хати-мрії Т.Г. Шевченка та створення комплексу «Хата-мрія Тараса: «Шевченкова Світлиця». Розглянули місця перспектив будівництва.

**Від членів ЄКР з питань краєзнавства
при районних і селищних органах влади,
голова спілки «Витоки»
Національної спілки краєзнавців України**

В.М. Щербатюк



**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

01001, м.Київ,
вул. М.Грушевського, 4, к. 509



**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
КОЗАЦТВА**

Тел. (044) 279-06-53
Факс (044) 279-63-62
e-mail: taras_chuhlib@ukr.net

Голові Лисянської РДА Черкаської області

Бабенку В.І.,

голови Лисянської райради

Бесарабу В.М.,

Конія: отаману Лисянського районного козацького

товариства ВГО «Українське реєстрове козацтво»

Коряку В.П.

Шановні В'ячеславе Івановичу та Володимире Михайловичу!

На запрошення громадської організації «Українське реєстрове козацтво» та краєзнавчого товариства «Витоки» 30 травня 2009 р. фахівці Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАН України відвідали місто Лисянку та провели обстеження історичного ландшафту в межах хутора Жовтень (історичне поселення Монастирок).

У результаті огляду поселення Жовтень та його околиць встановлено, що:

По-перше, досліджувана територія потребує подальшого детального вивчення і конкретного датування. Для цього необхідно звернутися до Інституту археології НАН України, а також організацій, які б могли забезпечити аерофотозйомку місцевості.

По-друге, окремі історичні джерела, структура місцевості та передбачувана площа використання свідчать про господарське освоєння території, ймовірно, протягом XVI – XVIII ст.

Незважаючи на те, що окремі дослідники віддають перевагу версії народження гетьмана Богдана Хмельницького у Монастирку, вважаємо неприйнятним трактування цього твердження на основі виключно літературних даних XIX століття. З огляду на це необхідно провести додатковий пошук матеріалу, який стосується життя та діяльності батька гетьмана Михайла Хмельницького в архівосховищах Польщі.

Думка про встановлення пам'ятного знака на честь шляхетсько-козацького роду Хмельницьких та гетьману Богдану Хмельницькому на хуторі Жовтень за ініціативи громадськості є похвальною. Однак перед цим згідно з чинним законодавством України необхідно провести відповідну історико-правову експертизу, що має базуватися на ґрунтовних висновках спеціалістів. За відсутності такої експертної оцінки встановлення будь-яких пам'ятних знаків матиме негативний резонанс у наукових колах України, Росії та Польщі, а також державних структурах влади, оскільки торкається пам'яті видатних державотворців України.

У зв'язку з цим, рекомендуємо для встановлення пам'ятного знаку славетному роду Хмельницьким або ж Богдану Хмельницькому на хуторі Жовтень Лисянського району Черкаської області отримати фаховий експертний висновок Інституту історії України НАН України.

**З повагою,
директор НДІ козацтва,
доктор історичних наук,
заслужений діяч науки і техніки України**

Т. В. Чухліб

МИ СЛУЖИМО УКРАЇНІ!

*Козацький звіт ЛРКТ ВГО УРК перед
громадою та суспільством за 2009 рік*

Сьогодні, коли козацький рух в Україні поширюється і охоплює понад 250 тисяч козаків, діє та зареєстровано 740 козацьких осередків і 34 всеукраїнські козацькі об'єднання, які мають свої філіали в усіх регіонах України та за кордоном, не залишаються осторонь і нащадки славних козаків Лисянщини.

В зв'язку з цим з моменту свого створення радою козаків 13.12.2005 року (на свято Андрія Первозданного) Лисянського районного козацького товариства ВГО «Українське Реєстрове Козацтво» (далі ЛРКТ ВГО УРК), козаки активно включились в роботу, направлену на сприяння розбудови України як суверенної, самостійної та незалежної, демократичної та правової держави, з козацькою моделлю демократії, що гармонійно поєднує вольності та свободи людини з дисципліною й порядком у державі.

З моменту створення та діяльності товариства козаки неодноразово брали участь у впорядкуванні зовнішнього вигляду селища: відновлення зелених насаджень в місцях Бойової Слави Лисянки, підготовці та проведенні з нагоди святкування річниці визволення Лисянщини від німецько-фашистських загарбників, Дня Перемоги та Дня Незалежності України. Організовували та проводили заходи, спрямовані на ознайомлення учнів шкіл з історією та традиціями реєстрового козацтва, святкування та популяризацію Українського прапору, охорони громадського порядку на вулицях Лисянки, боротьбу з браконьерством під час нересту риби та інше.

Із найбільших проведених козацтвом акцій за 2009 рік, вважаю за необхідно виділити наступні.

17.02.1944 року є днем визволення Лисянки від німецько-фашистських загарбників. В цей день для вшанування пам'яті загиблих воїнів в роки ВВВ, козаки відправились в автопробіг населеними пунктами району. Перед мовчазними обелісками і монументами козаки поклали вінки загиблим воїнам та низько схиляли голови, так як в нашій пам'яті ніколи не зітруться їхні ратні подвиги.

Нам козакам, дуже приємно доповісти, що і Лисянський козацький полк УРК вніс свою частку в історію героїчного подвигу нашого народу. Як відомо на війні не завжди з гідністю оцінювали героїзм солдата. За чийось наказом так і не відзначили або забували, а потім категорично заборонялось навіть згадувати про це.

За час війни двічі представляли О.М. Фадіна до звання Героя Радянського Союзу, в тому числі за бій в лютому 1944 року в Корсунь-Шевченківській операції, коли його танк в нічній атаці захопив с. Дашуківку і утримував її більше п'яти годин до підходу головних сил бригади. Проте рішення по ньому прийнято не було взагалі. Лише Указом Президента РФ від 06.09.1996 року О.М. Фадіну було присвоєно звання Героя Російської Федерації з врученням медалі «Золота зірка», за мужність і героїзм, проявлений в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками в ВВВ.

Після того, як козаки дізналися з книги про нашого героя О.М. Фадіна, нам захотілося узнати про нього більше, і ми почали пошукову роботу. Завдяки спільним зусиллям козаків виявилось, що наш герой живий, він полковник, професор Академії військових наук, кавалер 6 орденів та 23 медалей, живе в Москві, бере активну участь у військово-патріотичній роботі.

17.02.2009 року для популяризації подвигу в приміщенні аграрного ліцею ЛРКТ ВГО УРК за участю козаків спільно з Лисянською районною шаховою федерацією, за підтримки редакції газети «Понад Тікичем», був проведений шаховий турнір, присвячений 65 річниці пам'ятного бою Героя РФ О.М. Фадіна та визволенню Лисянки від німецько-фашистських загарбників. В цей же час козаки з цією ж ціллю, серед учнів Лисянської ЗОШ № 2 провели стрільбу з пневматичної зброї та метання дротиків на кубок С.Г. Савранського.

Крім того, 29.09.2009 року рішенням Дашуківської сільської ради за клопотанням козаків Герою РФ ветерану ВВВ О.М. Фадіну, було присвоєно звання почесного жителя села

Дашуківка. Проте і на цьому ми не зупиняємося, так як в даний час спільними зусиллями, зводимо пам'ятний знак на місці бою екіпажу танка Т-34 під командуванням О.М. Фадіна в с. Дашуківка, який урочисто буде відкрито 17 лютого 2010 року за його участю. Давайте усі разом дбати про те, щоб Україна, Лисянщина знала своїх героїв. Вони гідні найвищої слави і вічної пам'яті!

Одним із найважливіших своїх завдань представники козацької організації вважають підготовку молоді до служби в Збройних силах України. Так як військово-патріотичне виховання та спортивний вишкіл майбутніх військовослужбовців – серед пріоритетів товариства. Робота в цьому напрямку проводиться шляхом застосування різної форми військово-патріотичної роботи, серед яких тематичні бесіди та зустрічі з представниками Збройних сил, ветеранами ВВВ, спортивні змагання, вивчення військової історії, туристичні походи по місцях бойової слави краю, прищеплення навиків з національного бойового єдиноборства та інше. Тому не є дивним, що 3.04. 2009 року та 3.10.2009 року козаки ЛРКТ ВГО УРК в урочистій обстановці приймали участь з нагоди призову юнаків Лисянщини до лав Збройних сил України.

01.05.2009 року, щоб дізнатись про славу і сувору історію чигиринського краю, 30 козаків ЛРКТ ВГО УРК відправились до Національного історико-культурного заповідника «Чигирин». Передусім це одне з найбільших в Україні скіфських городищ у Холодному Яру, Іллінська церква у Суботові, Троїцька церква Мотронинського монастиря, тисячолітній дуб Максима Залізняка на хуторі Буда, фортеця в Чигирині. Це наше коріння, це ми, це врешті-решт, славетна історія нашого народу, яку ми свято бережемо.

7 травня 2009 року в Лисянці був урочисто відкритий пам'ятний знак воїнам-інтернаціоналістам. Приймали участь у даному заході і козаки ЛРКТ ВГО УРК, так як воїни-інтернаціоналісти є активними учасниками козацького руху на Лисянщині. Під час заходів, козаку підполковнику УРК С.І. Шевченку, кавалеру ордена «Червоної Зірки» та інших державних нагород головою спілки ветеранів Афганістану «Воїнів-інтернаціоналістів» С.В. Червонопиським, як учаснику бойових дій, були вручені медалі «Захисник Вітчизни» та «20 років виведення військ з Афганістану». Сергій Іванович є активним учасником краєзнавчого козацького руху та бере активну участь у військово-патріотичній роботі.

9.05.2009 року в смт. Лисянці було проведено мітинг за участі райради та адміністрації до дня Перемоги, в якому взяли участь й козаки ЛРКТ ВГО УРК. Тоді ж за кошти ЛРКТ ВГО УРК – при підтримці Лисянського селищного голови О.І. Вельбівця, райдержадміністрації, ветеранів війни та нашої громади, урочисто був відкритий пам'ятний знак О.М. Фадіну на алеї героїв Слави в смт. Лисянці. О.М. Фадін став 17-м героєм на Лисянській землі в Корсунь-Шевченківській битві, і він того гідний.

Загальновідомо, що ВГО «Українське Реєстрове Козацтво» – найпотужніша в Україні козацька організація, яка проводить активну роботу з відродження козацьких традицій та просвітницьку діяльність на засадах духовності та патріотизму, а тому 19.05.2009 року був проведений довгоочікуваний всіма школярами району фестиваль «Нащадки козацької слави», організаторами якого виступило ЛРКТ ВГО УРК та відділ освіти Лисянської райдержадміністрації. Для участі у фестивалі прибули команди із 18 шкіл району. Музика, гамір веселі вигуки дітвори, запах диму заповнили того дня урочище Карасовське поблизу Лисянки. Переможці отримали Універсали УРК та призи від козаків.

Збереження історичної пам'яті про події визвольної війни українського народу середини XVII століття є серед пріоритетних цілей краєзнавчої роботи ЛРКТ ВГО УРК. В зв'язку з цим важливою подією в житті товариства стало проведення 29.05.2009 року у Лисянці наукового диспуту за участю козаків, посадовців районної ради та райдержадміністрації, а також науковців: директора НДІК, члена Ради Українського козацтва при Президентові України, доктора історичних наук Т.В. Чухліба, голови ЛРО «Витоки» НСКУ, кандидата історичних наук В.М. Щербатюка.

Дискусії та обговорення проблем розгорнулися по напрямках: Українське козацтво як

державотворча інституція та соціально-політичне явище в історії українського народу; Лисянський козацький полк: історія і сучасність; Лисянка як місце народження видатного політичного та військового діяча Б. Хмельницького; вільне козацтво на території Лисянщини.

Результатом подальшої спільної роботи було відзначення 22.08.2009 року у Лисянці 18-річчя незалежності України, 360-річчя подій щодо створення Української козацької держави та до 10-річчя діяльності ЛРО «Витоки» НСКУ, 4-ї річниці з часу заснування ЛРКТ ВГО УРК, в рамках якого відбувалася науково-практична конференція «Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій». Даний захід зібрав в залі адмінбудинку не лише науковців та козаків Лисянського козацького полку УРК, а й громадськість. Виступи десяти учасників конференції охопили широкий спектр питань збереження історичної пам'яті українського народу, продовження національних та козацьких традицій, виховання населення у дусі патріотизму.

Ми не зупиняємося, а продовжуємо роботу в цьому напрямі, так ЛРКТ ВГО УРК проводить самостійно роботи, направлені на встановлення в наступному році пам'ятного знаку у Монастирку на честь вшанування Михайла і Богдана Хмельницьких. За нашим проханням спілка «Витоки» спільно із Науково-дослідним інститутом козацтва сформуvala текст напису на пам'ятному знаку: «Встановлено на честь гетьмана України Богдана Хмельницького на місці родинного маєтку його батька Михайла у Монастирку. Тут наприкінці XVI століття розпочався життєвий шлях засновника Української козацької держави Богдана Хмельницького». Сам пам'ятний знак буде мати зображенням герба Хмельницьких, козацьких тематик та зазначеного вище напису на камінній брилі з орнаментом калини як символу Лисянщини.

Реалізація козаками цього заходу буде вкладом ЛРКТ ВГО УРК в проект щодо увічнення імені Б. Хмельницького та сприяння досліджень місцевості родинного маєтку його батька Михайла у Монастирку.

Для збору коштів, для реалізації цього та інших проектів ЛРКТ ВГО УРК відкрило в Лисянському відділенні Черкаської області № 2971 ВАТ «Ощадний банк» рахунок МФО 354626 р/р 260093004675 код 34549268, так як членських внесків на реалізацію цього проекту нам козакам не вистачає, а тому козаки просять всіх патріотів рідного краю підтримати нас. Також ми розмістили цей рахунок і на своєму Інтернет сайті ЛРКТ ВГО УРК – (www.kozak.Lysyanka.com.ua), де висвітлюється наша діяльність та історія козацтва.

17.10.2009 року в Чигирині урочисто відзначалося 360-річчя утворення Української козацької держави. На урочистості прибув Президент України В.А. Ющенко, урядовці та народні депутати, чисельні козацькі делегації. Активну участь в цих заходах взяли і козаки ЛРКТ ВГО УРК, так як вшанування героїчної боротьби, уклін козацькій славі – наш святий обов'язок.

Під час козацького святкування в музеї «Богдана Хмельницького», відбулося присвоєння чергових козацьких звань та вручення козацьких нагород УРК ордена III ступеня «Бронзовий козацький хрест» за вагомий внесок у відродженні духовних, історичних та патріотичних традицій українського козацтва на Черкащині, значні досягнення в суспільній та громадській роботі на благо українського народу козацької старшині ЛРКТ ВГО УРК: К.Л. Гладкому, О.М. Гаврилюку, І.І. Гарасюті, П.І. Борисенку, В. П. Колодяжному.

Пам'ятають козаки ЛРКТ ВГО УРК і жертв голодомору, так як в день пам'яті 28.11.2009 року, як і весь український народ схилили свої голови у скорботі, шануючи пам'ять безневинних жертв голодомору. Ми не повинні й не маємо права забути цю страшну трагедію. Нехай це трагічна сторінка, але сторінка нашої історії, яку ми, будуючи нашу нову українську державу та громадянське суспільство, зобов'язані завжди пам'ятати, щоб жити за правдивою історією.

На завершення підбиття підсумків роботи козаків ЛРКТ ВГО УРК, ми б хотіли запевнити громаду та суспільство, що ми і надалі будемо працювати для досягнення головної мети діяльності УРК – виховання молоді у дусі патріотизму й духовності. Оскільки саме через виховання патріотизму й духовності, через усвідомлення кожним свого

Богопризначення на землі можна побудувати вільну й багату Україну, омріяну багатьма поколіннями героїв. Тож перед козаками як перед політичною й інтелектуальною елітою суспільства стоять важливі, а разом з тим і складні завдання, направлені на розбудову Лисянщини, а з нею і всієї України як цивілізованої європейської держави.

ЛРКТ ВГО УРК запрошує до своїх лав та співпраці усіх людей, які вважають себе історичними і духовними нащадками козацького роду, його вічної слави, людей, яким не байдуже майбутнє Лисянського краю, України, наших дітей, що готові підтримати Українське реєстрове козацтво, яке взяло на себе відповідальність за відродження духовності і патріотизму народу України!

Голова Лисянського районного козацького товариства ВГО УРК В.П. Коряк

О.В. Березовська

ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ЧЕРКАЩИНИ

(Частина II)

В попередньому випуску журналу «Добридень» ми розпочали знайомити читачів з найцікавішими туристичними об'єктами Черкаського краю – землі світових видатних особистостей, подій і пам'яток. Дана стаття є завершенням представлення Черкащини туристичної для всебічного задоволення пізнавальних і рекреаційних потреб не лише вітчизняних, а й іноземних туристів.

10. Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура» (Тальне – Легедзине – Тальянки).

Заповідник є єдиним на території країн СНД заповідником однієї культури, яка відіграла важливу роль у тогочасній і наступній історії народів, що населяли територію України. До складу заповідника входять території 11 поселень трипільської культури площею 2045 га. У м. Тальне слід відвідати Тальнівський районний музей історії землеробства та мисливський замок графа Шувалова (1896–1903 рр.), вибудований у стилі галльських замків XVI століття, що має 3 вежі, ліпнину, вкриті черепицею дахи, флюгер.

Музейний комплекс «Поселення-гіганти трипільської культури» можна оглянути в с. Легедзине, де проведено будівництво та реставрацію трипільських поселень.



У с. Тальянки знаходилося найбільше в світі поселення трипільської культури – близько 450 га (IV–III тис. до н. е.), нині тут проводяться археологічні розкопки та планується будівництво археодрома – критого павільйону над групою розкопаних трипільських жител, реконструйованих на основі розкопок будівель, скансену на три житла, у якому зможуть проживати туристичні групи.

11. Садиби та парки Черкащини (Городище – Мліїв – Лебединський монастир – Шпола – Козацьке).

Городище розкинулось на берегах Вільшанки і виросло на терені давнього городища, рештки якого збереглися донині. В Городищі було головне управління маєтностями Воронцових-Балашових і саме на їх кошти у 1844 р. була побудована Михайлівська церква. Місто відоме також тим, що тут у 1790 р. народився Гулак-Артемовський.

Мліїв відомий з XV ст. На території села була родинна садиба Симиренків. Цікава історія цієї родини: з вільних козаків вони стають кріпаками, потім викупають себе з кріпацтва і стають цукровими магнатами. Коштом Платона Симиренка був виданий перший «Кобзар» Т.Г. Шевченка, а значні роботи з селекції плодівих дерев, проведені Л.П. Симиренком, заклали фундамент селекційної науки. Зараз на території маєтку Симиренків розташована Мліївська дослідна станція, а від маєтку залишились парк, родова Троїцька церква, могили сім'ї Симиренків та їх будинок. Відвідати це місце і почути історію видатної сім'ї, якою варто пишатись, дуже цікаво.

Лебединський Свято-Миколаївський монастир засновано у 1779 р. монахинями зруйнованого турками молдавського Свято-Успенського монастиря. На території монастиря збереглися церква св. Миколая Чудотворця (1784 р.), Варваринська церква (1784), дзвіниця (1833) та чудодійне джерело з купальнею.

У Шполі знаходиться садиба російського князя молдавського походження Абаза. Тут можна оглянути палац, флігель і парк та почути легенди про сховані скарби.

У XVIII ст. Козацьке належало князям Голіциним, потім перейшло у власність дочки княгині Куракіної. Власниками був закладений дендропарк, а від маєтку з палацом залишились лише в'їзна брама, флігель, будинок управляючого, будинок канцелярії та інші господарські споруди. В цьому маєтку з 1797 по 1801 р. жив і працював поет-байкар І.А. Крилов.



12. Букський каньйон (Буки).

Букський каньйон розташований на р. Гірський Тікич і має протяжність довжиною 5 км. Річка Гірський Тікич протікає в протерозойських гранітах, вік яких складає 2 млрд. років, і утворює глибокий (до 20 м) і вузький (місцями 20–40 м) каньйон, один із виступів якого названий на честь відомого українського геолога-петрографа («Скеля Родіонова»). На узбережжі каньйону збереглися руїни водяного млина XIX ст. та першої в Україні Букської гідроелектростанції.

13. Межиріцька стоянка (Межиріч).

Межиріцька стоянка – відомий пам'ятник пізнього палеоліту, розташований у с. Межиріч Канівського р-ну, датується близько 13 тис. р. до н.е. На стоянці відкрито чотири великих наземних житла, побудованих із застосуванням великих кісток і бивнів мамонтів. Вага кожного з жител приблизно дорівнювала 20 тонам. Усередині жител розташовувалися вогнища із прибудованими кухонними пристроями, виробничі центри, ямки-сховища. На стоянці зібраний багатий кам'яний і кістяний матеріал, в одному з жител виявлений набір великих кісток, прикрашених орнаментом і зображеннями вогню. Одним з найбільш визначних відкриттів є знахідка найдревнішого комплексу музичних інструментів, серед яких декорований барабан з черепа мамонта.



14. Сміла.

Поселення виникло в XIV ст., вперше згадується у 1542 р. як Яцькове-Тясмине. Сучасну назву легенда пов'язує з невідомою хороброю дівчиною, яка провела давньоруських воїнів через Ірдинські болота і загинула у бою. В 1742 р. князі Любомирські побудували тут дерев'яний замок (не зберігся). В подальшому цими землями володіли князь Потьомкін-Таврійський, граф Самойлов, графи Бобринські. З останніми пов'язаний розвиток міста в

XIX ст. Збереглася Покровська церква (XVIII ст.), римо-католицький костел (1818–1827 рр.), корпус цукрового заводу (1848 р.), будівлі чоловічої (1909 р.) та жіночої (1910 р.) гімназій.



15. Мошні.

Село вперше згадується у 1494 р. в дарчій грамоті великого князя литовського Олександра. В XIX ст. знаходилося у власності графа М. Воронцова. На закладеній ним судноверфі в 1823 р. тут був побудований перший український пароплав, було закладено великий парк (нині на цьому місці заповідник і санаторій «Мошногір'я»), зведено палац (не зберігся). Преображенська церква (1830–1840 рр.) теж зведена на кошти Воронцова за проектом архітектора Торічеллі, стилем еkleктизм нагадує Алупкінський палац. У Мошнах на кошти Є. Воронцової у XIX ст. було також збудовано римо-католицький костел Різдва Божої Матері.

16. Красенівка – батьківщина Івана Піддубного.

Село Красенівка Чорнобаївського району є батьківщиною професійного борця, заслуженого артиста РРФСР, заслуженого майстра спорту СРСР, шестиразового чемпіона світу Івана Максимовича Піддубного (1871-1949 рр.). У селі діє музей ім. І. Піддубного та щороку у серпні проводиться свято богатирської сили, яке можуть відвідати усі бажаючі.

У даній статті ми подали найосновніші туристичні об'єкти, привабливі для туристів, адже на Черкащині багато історичних та культурних об'єктів, які відображають різні етапи розвитку історії і культури краю, життя і діяльність відомих людей, мають мистецьку і наукову цінність.

Н.П. Лавріненко,

*к.і.н., викладач кафедри історії та етнології України
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького*

ТУРИСТИЧНИЙ ПУТІВНИК «ЧЕРКАЩИНА ВІД КРАЮ ДО КРАЮ»



У 2010 р. виходить з друку повнокольоровий туристичний путівник «Черкащина від Краю до Краю». На його розробку працював авторський колектив у складі науковців-істориків, краєзнавців, туристів-практиків та обдарованих художників. Автори побували у сотнях сіл, міст та містечок Черкащини, відвідали забуті замки, палаци, парки, церкви, вітряки, джерела цілющої води, місця вікопомних баталій та багато, багато іншого... Зрештою, до путівника ввійшли відомості про понад 150 населених пунктів Черкащини. Пошукова система ґрунтується на алфавітному та іменних покажчиках. А сам путівник умовно поділено на чотири частини: Шевченків Край, Богданів край, Східне Поділля та Лівобережжя. Путівник стане в нагоді всім, хто цікавиться Черкащиною, її природними та історичними надбаннями. Запитуйте у книгарнях України.

ІСТОРІЯ УСПІХУ: ЛЮДМИЛА ПАВЛІВНА СУПРУН



Серед сучасного українського політикуму Людмила Супрун – лідер Народно-демократичної партії України є однією з найуспішніших і найвпливовіших жінок-політиків. До її думок дослухаються провідні українські політики, її поважають лідери релігійних конфесій, вона є частим гостем телерадіопередач, її інтерв'ю рясніють на сторінках друкованих видань та інтернет-порталів.

Поміж тим діяльність Людмили Павлівни не обмежується політикою, вона багатогранна – від роботи в сфері інноваційного розвитку українського суспільства до благодійницько-меценатської практики.

В той час, коли більшість політиків залишають свої теоретичні роздуми з приводу поліпшення добробуту українства на папері, Людмила Павлівна звикла свої ідеї втілювати в життя.

Так, реалізуючи план комплексного розвитку території, буквально за декілька років на прикладі Лисянщини вона показала, як вимираючі села зробити продуктивними і живописними. «Неможливо вкласти кошти в одне підприємство, і в той же час не відкрити школу, медпункт чи лікарню, не провести газ, телефон. Все це ми зробили в рамках проекту «Золота підкова Черкащини», – каже Людмила Павлівна. «На цій території видно, якою може стати Україна, якщо в неї залучити людську працю і гроші. Але найважливішим є те, що цю землю приводили до ладу самі її жителі. Було насаджено сотні тисяч дерев, як плодових, так і декоративних. Побудовані церкви, причому кожен житель конкретного села приймав посильну участь в будівництві. Ті сільські господарства, які ми запустили як пілотний проект, зараз мають врожайність вдвічі-втричі більшу, ніж в середньому по Україні».

Людмила Павлівна також мету своєї діяльності вбачає у сприянні розвитку науки, збереженні культурної спадщини, розвитку охорони здоров'я, освіти, фізичної культури, наданні допомоги талановитій творчій молоді тощо. Уже багато років вона всіляко підтримує краєзнавчі та наукові проекти Лисянщини: за її безпосередньої підтримки були видані наукові праці «Край козацький. Довідник з історії Лисянщини», «Шевченків край. Історико-етнографічне дослідження» та ін.

Надзвичайно дієва жінка, «трудоголік», як вона себе називає, енергію та підтримку Людмила Павлівна знаходить у своїй сім'ї. Ось уже 25 років усі її починання підтримує чоловік Микола Олексійович, з яким вона познайомилася на другому курсі юридичного факультету Київського університету ім. Т. Шевченка. «Побачивши гарну чорняву дівчину в українській вишиванці, я закохався в неї з першого погляду», – каже Микола Олексійович. Подружжя завжди з особливою теплотою згадує студентські роки, працю у студентських загонах, адже молодій сім'ї доводилося працювати не покладаючи рук, щоб заробити якусь копійчину – додаток до невеличкої стипендії. Можливо саме ті роки були своєрідним фізичним і моральним гартom, що дозволив протягом подальшого життя гідно виконувати поставлені перед собою завдання.

Здобувши з відзнакою університетську освіту, Людмила продовжила навчання у відділенні міжнародного права та порівняльного аналізу аспірантури Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Одночасно працювала молодшим науковим співробітником НДІ сільськогосподарської радіології Академії аграрних наук України.

* Стаття підготовлена за підтримки керівника фінансового управління Лисянської РДА Д.М. Олійника.

У 1992 р. Людмила Супрун стає провідним спеціалістом відділу міжнародного права Інституту держави і права, а з 1993 по 1998 рр. – президентом асоціації «Інтерагро».

У 1998 р. Людмила Супрун виграла вибори по мажоритарному округу Кіровоградської області, під час яких проявила свої неабиякі лідерські якості та, набравши рекордну кількість голосів виборців – більш як 60%, стала народним депутатом України. У парламенті III та IV скликань вона очолила підкомітет Комітету ВР з питань доходів держбюджету, була першим заступником голови, в.о. голови Комітету ВР з питань бюджету.

За період роботи у Верховній Раді Людмила Павлівна стала автором і співавтором багатьох законопроектів, спрямованих на оздоровлення бюджетно-фінансової та податкової системи. Вона, зокрема, виступила ініціатором збільшення фінансування місцевих бюджетів, підвищення пільг та соціальних виплат, створення системи державного фінансування агропромислового виробництва, спрямованої на швидке реагування щодо зміни ринкових цін, запровадження антидемпінгових заходів, на спрямування дотацій та субсидій безпосередньо до товаровиробника.

У жовтні 2009 р. Людмилу Супрун було призначено Головою Державного агентства України з інвестицій та інновацій.

Окрім того Людмила Павлівна веде активну громадську діяльність – вона є головою правління Українського фонду миру, віце-спікером «Громадянського Парламенту жінок України», президентом Української федерації фігурного катання на ковзанах.



З грудня 2002 р. Людмила Супрун очолила Український фонд миру, за підтримки якого успішно реалізуються програми «Турбота», «Народна дипломатія», «Мир дому твоєму», споруджені Будинки милосердя в містах Києві та Одесі, облаштовані дитячі обласні лікарні та діагностичні центри в містах Житомирі та Донецьку. Широко відомою в Україні стала ініційована Людмилою Супрун акція «Збережи життя дитині», спрямована на збір

коштів для лікарні «Охматит», для дітей, хворих на лейкемію. Свого часу вона допомогла також створити друкарню в Києво-Печерській лаврі. Нині там друкують унікальні книги релігійної тематики.

Людмила Супрун впевнена, що пріоритетними для українців завжди є і будуть родинні цінності. Вона – людина конкретної справи, завжди доводить розпочате до кінця. Як лідер Народно-демократичної партії України, Людмила Павлівна має чітку програму – стратегію розвитку українського суспільства, перевірену на практичних діях. Вона вважає, що країні конче необхідне введення прямої громадянської демократії, при якій усі основні державні питання вирішуються суспільством за допомогою референдуму. Громадянам треба повернути право відкликати і президента, і депутатів, і суддів, у випадку того, якщо вони не справляються зі своїми обов'язками. «Ми повинні створити таку систему, при якій не було б поділу на владу і опозицію, адже це розриває країну на дві частини», – стверджує Людмила Супрун. «Серед моїх довірених осіб 20% складають лікарі. Адже вони добре розуміють, наскільки актуальною є реформа в медичному обслуговуванні. Так само необхідні реформи у всіх сферах життя. Я хочу довести людям, що вони можуть впливати на політичні процеси й для цього є всі передумови!».

В.М. Щербатюк

**З ГЛИБИН УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ: ПРОЕКТИ «РОДИННИЙ МАСТОК
ХМЕЛЬНИЦЬКИХ «МОНАСТИРОК» І «ХАТА-МРІЯ ТАРАСА:
«ШЕВЧЕНКОВА СВІТЛИЦЯ»**

Могутнім і невичерпним джерелом духовності, моральності і культури сучасної людини є її любов до рідного краю, його безцінних багатств, глибока шана до вікових традицій свого народу. Знання рідного краю не просто збагачує і звеличує людину, воно служить своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями майбутніми. Пошана до традицій давньої культури та славного минулого творить основи теперішності, є запорукою знань історії свого народу та держави, а отже, й нашого майбутнього. Втілення



Гетьман Богдан Хмельницький

цих принципів у життя тісно пов'язане з десятилітньою діяльністю Лисянської районної спілки краєзнавців «Витоки» Черкаської області, яка представила на розгляд організаціям і фондам України проекти: «Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок» та «Хата-мрія Тараса: «Шевченкова світлиця». Далі про це докладніше у проектах організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців України.

Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок»

«Бог справедливо і слушно обдарував Хмельницького милостями, недосяжними для інших володарів», – так писав про засновника Української козацької держави Павло Алеппський під час подорожі Антіохійського патріарха Макарія в Росію. Сьогодні одним із вірогідних місць народження Б. Хмельницького науковці поруч із населеними пунктами Суботів і Чигирин визнають містечко Лисянку на Черкащині.

З 1999 р., часу свого заснування, Лисянська районна організація «Витоки» Національної спілки краєзнавців України у співпраці з окремими науковцями Інституту

історії України НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Київського національного університету внутрішніх справ, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаського державного технологічного університету та ін., з метою вивчення і дослідження окремих аспектів історичної науки та увічнення визначних постатей України, цілеспрямовано реалізує власну програму розвитку краєзнавчого руху.

Якісно новим кроком у реалізації поставлених завдань стала співпраця спілки «Витоки» із Всеукраїнською громадською організацією «Українське Реєстрове Козацтво», зокрема з її Черкаським обласним та Лисянським районним осередками. Останні активно долучилися до проекту «Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок», доповнили його своїми пропозиціями. Вже 21 серпня 2009 р. організації до 18-ї річниці незалежності України провели спільну науково-практичну конференцію «Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій», а за підтримки голови громадської організації «Черкаське земляцтво «Шевченків край», Президента холдингової компанії (ХК) «Київміськбуд» П. Шилюка, Генерального директора дочірнього підприємства «Екос» ХК «Київміськбуд» М.Кучеренка та старшого радника Президента ХК «Київміськбуд» В. Дроздовського, видали однойменний збірник наукових досліджень і документів (К., 2009. – 208 с.).

Що собою являє проект «Родинний маєток Хмельницьких «Монастирок»? Щоб мати про нього найбільш повне уявлення, звернемося до історії.

Між 1592–1594 рр. Корсунським і Чигиринським старостою став представник польського шляхетського роду Ян Данилович, дід майбутнього короля Польщі Яна III Собеського (донька Яна Даниловича від другого шлюбу із Софією Жолкевською Теофіла вийшла заміж за каштеляна краківського Якуба Собеського і стала матір'ю майбутнього польського короля). Я. Данилович був власником низки населених пунктів у цих староставах, у тому числі й Лисянки. З Я. Даниловичем пов'язують життя Михайла Хмельницького (батька Богдана), який перебував у нього на службі, згодом став збирачем податків – «бил писець, написуя поемлемія от людей дані». За переказами, поблизу Лисянки, в поселенні Монастирок, біля хутора Хмельник, знаходився невеликий маєток Михайла. За даними вчених В. Смоля і В. Степанкова, спочатку, будучи на службі у Я. Даниловича, М. Хмельницький був осадчим, тобто засновником нових поселень на Чигиринщині. Автори допускають, що тоді ж Михайло заснував там власний хутір чи слободу Суботів. Однак під час служби у Лисянці Хмельницький міг придбати собі хутір Суботів. За іншими даними, Михайлові Суботів нібито був подарований Я. Даниловичем. Згадані вище автори допускають, що десь на початку 1590-х років, знехтувавши становими пересудами, Михайло одружився з юною козачкою. Інший дослідник козацтва Т. Чухліб уточнює, що, очевидно, М. Хмельницький одружився з козачкою з Переяслава у Лисянці. Проте, як би там не було, маємо достовірний факт, з'ясований відомим істориком О. Максимовичем: 27 грудня 1595 р. у родині Хмельницьких народився син Богдан. Науковці поставили запитання: де народився Богдан Хмельницький? Вже у Суботові, чи ще у Лисянці?

З цього приводу 3 грудня 2005 р. у районному центрі Лисянка Черкаської області відбувся науковий диспут («круглий стіл») за участі вчених-фахівців з Києва, представників Черкаської облдержадміністрації та районних органів влади, місцевих краєзнавців: О. Гуржія, Т. Чухліба, Ю. Мицика, В. Кривошеї, В. Щербатюка, Т. Конончук, М. Сухового, М. Лубка, В. Бесараба, В. Костенка та ін. Була підтверджена версія про те, що Лисянка є одним із вірогідних місць народження гетьмана України Б. Хмельницького. Згодом, на підставі висновків учених, спілка «Витоки» спільно із Науково-дослідним інститутом козацтва при Інституті історії України НАН України сформувала відповідний проект щодо відродження маєтку Михайла Хмельницького та утвердження Лисянки як одного із вірогідних місць народження Б. Хмельницького. Це знайшло своє відображення у ряді наукових досліджень, частину з яких було озвучено в новинах на Першому національному телеканалі та в передачі «Україна день за днем», у багатьох публікаціях української періодики.

У травні та в серпні 2009 р. на запрошення Лисянської районної організації «Витоки» і Лисянського районного козацького товариства ВГО «Українське Ресстрове Козацтво» місце, де колись знаходився маєток М. Хмельницького, було обстежено вченими-істориками – доктором історичних наук, директором Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України Тарасом Чухлібом та доктором історичних наук, професором Національного університету «Києво-Могилянська академія» Юрієм Мициком. Історики дійшли висновку про те, що з урахуванням ландшафту досліджувана територія є досить прийнятною для існування на ній маєтку. Він, вочевидь, був збудований на місці давнього городища, захищеного з північного заходу на північний схід глибоким ярмом. Поодаль, на західній стороні колишнього Монастирка, протікала річка Лисянка – притока колишньої судноплавної річки Гнилий Тікич. Архівні дані дають відомості про існування навіть у XVIII ст. поруч з поселенням первісних, ще незайманих лісових масивів.

У ході обміну думок вчених і місцевих краєзнавців була також висловлена пропозиція щодо необхідності дослідження місцевості Монастирка та Лисянки на предмет обстеження підземних ходів, наявних у зазначених поселеннях і поблизу них з часів козацтва.

Лисянська районна організація «Витоки» розпочала реалізацію проекту з пропозицій місцевим органам влади щодо увічнення імені Б. Хмельницького та сприяння дослідженню місцевості родинного маєтку його батька Михайла. Зокрема, місцевим органам влади було

запропоновано звернутися до відповідних наукових організацій, зокрема Інституту археології НАН України, з проханням дослідити городище у Монастирку та місцеві підземні лабіринти; повернути нинішньому населеному пункту Жовтень його історичну назву Монастирок; перейменувати вулицю Леніна на вулицю Гетьманський шлях, яка тягнеться від Монастирка до центру Лисянки, та змінити назви ряду інших вулиць – Г. Котовського, Червоноармійської та ін.; сприяти підготовці та виданню наукового дослідження з історії козацтва Лисянщини; вшанувати козацький та гайдамацький рух у краї в особах гетьманів України С. Опари, П. Дорошенка, П. Орлика, керівників гайдамацького руху М. Залізняка, І. Гонти, С. Неживого, отаманів Вільного козацтва початку ХХ ст.: Сороки, С. Гризла, І. Лютого-Лютенка (Гонта), Квітковського та інших.

Спілка «Витоки» в рамках проекту підтримала пропозиції отамана Лисянського козацького полку Українського Реєстрового Козацтва Василя Коряка та заступника отамана Олександра Гаврилюка щодо встановлення на території колишнього поселення Монастирок пам'ятного знака на честь Михайла і Богдана Хмельницьких. Зокрема, на прохання Лисянського козацького полку УРК науковці «Витоки» і Науково-дослідного інституту козацтва сформулювали текст напису на пам'ятному знаку: «Встановлено на честь гетьмана України Богдана Хмельницького на місці родинного маєтку його батька Михайла у Монастирку. Тут наприкінці ХVI ст. розпочав життєвий шлях засновник Української козацької держави Б.Хмельницький».

Автори проекту: Т. Чухліб, В. Щербатюк.

До реалізації проекту долучилися: Ю. Мицик, В. Костенко, В. Коряк, О. Гаврилюк, Ю. Нестеренко.

Усі, хто бажає підтримати втілення проекту в життя, можуть перерахувати кошти на рахунки зазначених нижче організацій. Повідомлення та пропозиції надсилайте на електронну пошту: E-mail: vytoki.ukr.net.

– Лисянська районна організація «Витоки» Національної спілки краєзнавців України: код 25728406, р/р №2600730201471 в Голосіївському відділенні № 5398 м. Києва Ощадбанку України, МФО 320304.

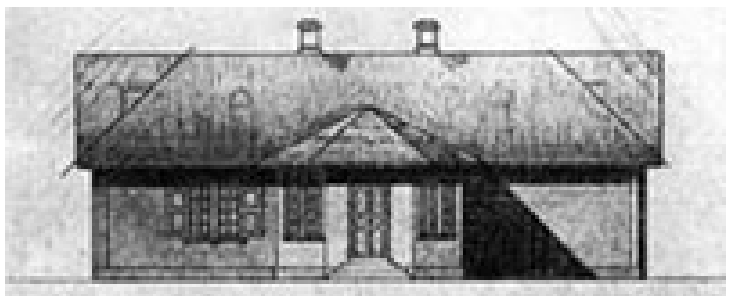
– Лисянське районне козацьке товариство ВГО «Українське Реєстрове Козацтво»: код 34549268, р/р 260093004675 в Лисянському відділенні Черкаської області № 2971 Ощадбанку України, МФО 354626.

«Хата-мрія Тараса: «Шевченкова світлиця»

Після повернення 1857 р. із заслання 44-річний Тарас Шевченко нічого так пристрасно не бажав, як мати власну оселю, в якій міг би знайти сімейне щастя. Мрія мати власне житло домінує в останній його віршах:

Поставлю хату і кімнату.
Садок-райочок насаджу,
Посиджу я і походжу
В своїй маленькій благодаті...
(27 вересня 1860 р., С.-Петербург)

У 1859 р. Шевченко приїхав в Україну, щоб побачитись із родичами, земляками й обрати місце для будівництва хати. Разом із братом Варфоломієм вони вибрали таке місце – поблизу Канева, на горі, понад Дніпром (тут Т. Шевченко тепер похований).

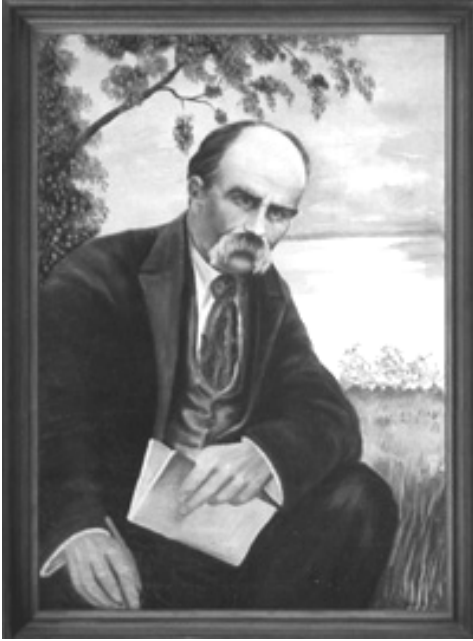


План хати Т. Шевченка, зроблений ним власноручно

Наступного року Тарас Григорович надіслав братові із Петербурга архітектурний проект хати, зроблений власноруч, і супровідні листи: «Посилаю тобі нашвидку зроблений план хати. Поміркуй і роби, як сам знаєш. Мені тільки треба, щоб робоча була дубова та круглий ганок скляний на Дніпро» (з листа до Варфоломія Шевченка від 18.02.1860 р.).

Однак передчасна смерть обірвала Шевченкові плани. Мрія «поставити хату і кімнату» до цього часу залишається нереалізованою.

У 2014 р. світова громадськість відзначатиме 200-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка. Ми віддамо гідну данину світлій пам'яті нашого Кобзаря і засвідчимо любов до нього, якщо здійснимо останню волю Тараса, втілимо його мрію в життя – збудуємо Шевченкову хату за його власним проектом. Пам'ятників Т.Г. Шевченкові по всьому світі – тисячі! А такого пам'ятника, як хата його мрії, – досі ще немає.



Т.Г. Шевченко. Картина невідомого художника. 1930-ті роки

с. Шевченкове Звенигородського району Черкаської обл.

Тарасова світлиця повинна бути не лише як музейний експонат. Її можна використовувати, наприклад, як школу малярства для обдарованих дітей, осередок культури і поезії тощо. Хата-світлиця у Лисянці поруч з чудовими краєвидами місцевої річки композиційно поєднується з комплексом «Шевченкова криниця». Впровадження в дію хати-світлиці можна розглядати як складову в будівництві історико-етнографічного комплексу.

Опікується втіленням проекту в життя створений у Києві фонд «Шевченкова хата».

Черкаська обласна спілка краєзнавців спільно із Лисянською районною організацією «Витоки» Національної спілки краєзнавців України як перший крок на шляху до реалізації проекту висунули пропозицію до районних органів влади Лисянського району, селищної ради Лисянки в рік 195-річчя (2009 р.) з дня народження Т.Г. Шевченка назвати Лисянський районний державний історичний музей іменем Тараса Григоровича Шевченка.

Ініціативна група з реалізації проекту: В. Сокур (керівник), В. Шевченко, В. Щербатюк, Т. Чухліб, В. Костенко, Ю. Нестеренко.

РЕЦЕНЗІЯ

**на роботу учня 9-а класу Лисянського НВК «Загальноосвітня школа І–ІІІ ст. № 1–гімназія»
Романа Костянтиновича Перехреста
«АТЛАСНІ СТРИЧКИ У ПОБУТІ ТА ОБРЯДАХ ЖИТЕЛІВ ЛИСЯНЩИНИ»**

Вишивка – один із видів народного декоративного мистецтва за допомогою якої вивчається народні традиції, свята, обряди. Вишивання шовковими та атласними стрічками – це стилізований вид мистецтва. Він допомагає розвивати у підростаючого покоління естетичний смак, творче ставлення до праці, старанність і охайність, вивчати історію традицій українського народу, адже на території України елементи вишивки відомі з часів трипільської культури, а перші вишивки – з ранніх часів княжої доби.

Праця учня 9-а класу Р. Перехреста «Атласні стрічки у побуті та обрядах жителів Лисянщини» відтворює розвиток цього мистецтва на теренах сучасної Лисянщини. Актуальність обраної теми очевидна, адже вишивка атласними стрічками, розвиток якої не переривався в історичному процесі, майже не досліджена в Україні. Більше того «білими плямами» у мистецтвознавстві є регіональний розвиток даної галузі мистецтва. Тому спроба дослідника висвітлити особливості розвитку даної вишивки на Лисянщині заслуговує на увагу.

Звертає на себе вступ автора. Він виконаний у відповідності з вимогами, що висуваються до подібних робіт: обґрунтована актуальність теми, сформовані мета і завдання роботи.

Зміст роботи простий, однак він конкретно відтворює спосіб застосування атласних стрічок у житті жителів Лисянщини, використання їх згідно традицій та специфіки історичних подій в регіоні. Висновки в дослідженні обширні й обґрунтовані. Представлена достатня кількість джерел і літератури.

Особливу увагу звертають додатки, які значно посилюють дослідження. Перш за все, слід відзначити безпосередню роботу автора з населенням краю. На основі опитування мешканців Лисянки Р. Перехрест створив таблицю та побудував до неї діаграму. Це унаочнює використання різних технік народного мистецтва серед лисян. Оригінальними та інформативними є фотографії.

Важливо, що розвиток даної галузі мистецтва, її застосування у житті мешканців краю, автор тісно пов'язує з історією Лисянщини, нерідко наповненої трагічними подіями. Такі факти були відзначені відомим діячем М. Рильським у середині ХХ ст. Автор дослідження не лише посилається на відомого діяча, але й використовує його вірші у своєму творі. Такий підхід урізноманітнює дослідження: від наукового аналізу і спостережень автор переходить до поезії, що ґрунтується на історичному матеріалі.

Разом з тим, робота Р. Перехреста виграла б, якби автор більш конкретніше навів приклади розвитку даної галузі мистецтва на Лисянщині не лише у ХХ–ХХІ ст., а й значно раніше. Окремі форми вишивки регіону ХVІІІ ст., наприклад, представлені у Музеї українського народного декоративного мистецтва і відображені у науковій історико-краєзнавчій літературі з історії даного регіону («Шевченків край: історико-етнографічне дослідження». – К.: Наукова думка, 2009. – С. 332).

Дослідження Р. Перехреста «Атласні стрічки у побуті та обрядах жителів Лисянщини» є актуальним, науково виваженим і самостійним дослідженням. Праця виконана згідно вимог, що висуваються до подібних досліджень і рекомендована до участі у конкурсі науково-дослідницьких робіт Малої академії наук Черкаської області, а її автор Р.К. Перехрест заслуговує на відзначення.

**Голова Лисянської районної організації «Витоки»
Національної спілки краєзнавців України,
кандидат історичних наук, доцент**

В.М. Щербатюк

Ф.А. Гонца,
*старший викладач Навчально-наукового інституту
педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького,
магістр архітектури*

ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ЛИСЯНКИ

У цій статті буде окреслено певне коло пам'яток садово-паркового мистецтва м. Лисянки, які б могли стати об'єктами подальших досліджень.

Об'єкти садово-паркового мистецтва Лисянки є малодосліджені на цей час. І на мій погляд основних причин у цьому декілька, а саме:

- по перше більша частина пам'яток, а мова йде не про один чи два парки, а про цілу низку пам'яток, розділених хронологічно та за типологією, зруйновані повністю або знаходяться на один крок від цього;
- значний об'єм історичного матеріалу розпорошений по архівам різних держав та установ і не має систематизованого цілісного характеру;
- період розквіту садово-паркового мистецтва на Черкащині (друга половина XVIII ст. – початок XX ст.) є чомусь мало цікавий для краєзнавчих та історичних досліджень. Певної міри, як відгомони радянського минулого та не сприйняття або краще замовчування частини подій, пов'язаних з польськими чи російськими землевласниками. Так, це не «славетний час» для українського народу, з поневоленням та гнобленням, але ж «вороги» вже пішли, а пласт культури, якої вони були носіями залишився тут, це стало надбанням українського народу і нехтування цим фактом веде до негативних моментів розвитку нації у цілому. Все ж не «пани» садили ці парки, доглядали їх та плекали. Це така ж частина аграрної культури, як хліборобство чи садівництво. І дуже шкода, коли онуки рубають дерева, які садили їх діди, не розуміючи значення цих насаджень.

Але все ж за деякими згадками у історичній, художній літературі, спогадах можливо визначити кількість пам'яток садово-паркового мистецтва м. Лисянки. Їх композиційні принципи та елементи можливо визначити за методом аналогій до типових на певний історичний період рішень чи стилістичних вподобань власників, спираючись на загальноєвропейський контекст розвитку ландшафтної архітектури.

Передусім слід визначити такі типологічні групи об'єктів, які представлені у Лисянці:

- **за часом створення** – хронологічні межі складно визначити через брак інформації, але перші згадки про «доглянуті сади» та парки сягають приблизно середини XVII ст. (Павло Халебський), що збігається з розвитком парків доби бароко з характерними для них рисами. Наступним етапом, який згадується в історичних джерелах є розвиток пейзажного («натурального») напрямку у садово-парковому будівництві. Третім етапом розвитку стали парки другої половини XIX ст.;
- **за характером функціонального використання** – передусім це садибні та монастирські сади. До садибних слід віднести репрезентативні садиби, замиські сезонні садиби, міські садиби. Монастирські парки за своїм плануванням та символізмом хоча і схожі між собою, але все ж існує відмінність між православними та католицькими монастирськими парками;

інші типологічні групи (за місцем розташування чи розміром) не будуть такими репрезентативними, в зв'язку з уривчастим характером розвитку садово-паркового мистецтва в м. Лисянка.

Тож розглянувши вищезазначені групи можливо створити більш-менш цілісну картину.

Отже перші згадки про наявні в укріпленому місті Лисянка «сади» можливо знайти у Павла Халебського. Так у записі від 19 червня 1654 р. він робить короткий, але влучний опис міста[5]. На той час садами називалися всі види «культурних насаджень», але декоративні сади все ж виокремлювали від утилітарних. У той час в Україні почали з'являтися парки з

характерними ознаками доби бароко. У переважній більшості це світські сади для розваг з нескладною регулярною композиційною системою, обов'язковим «звіринцем» та змішаною функціональною системою. У таких садах-парках розміщувалися суто розважальні і ужиткові елементи – наприклад: водяні забави та господарські млини. Мабуть таким і був перший парк, розташований поблизу замку. Такий парк використовувався для полювання та всіляких розваг.



Разом з тим у місті існує сад православного Свято-Троїцького монастиря зі складною системою елементів-символів, що базується на релігійній християнській традиції, притаманній монастирським садам. Взагалі сад у монастирі обов'язковий елемент, який майже не змінений дійшов до наших днів. Ці парки можливо відтворити за планом земельної ділянки та аналогією з іншими монастирськими парками, дослідити структуру та символіку.

Протягом розвитку історії, місто часто зазнає руйнації та спустошення, тому чітко визна-

чити межі та основний характер цих парків дуже складно, але можливо.

Наступним за згадками є парк Францисканського римо-католицького монастиря, заснованого у першій половині XVIII ст. Для францисканських монастирів характерним є чітка композиційна система, пов'язана з християнським віруванням. Для парків таких монастирів є характерним сад-парк у вигляді квадрату чи прямокутника, поділеного на чотири частини двома перпендикулярними алеями. Тематична література надає опис елементів, які повинні бути у монастирському парку. Також обов'язковим є наявність так званого «аптекарьського городу» – однієї з чотирьох частин, або окремої території, де вирощувалися лікувальні трави.

Разом з католицьким монастирем, нові власники – рід Яблоновських (можливо Кароль Яблоновський) будує новий замок і разом з ним розбиває розкішний сад поблизу[8]. Про цей парк складно знайти якоїсь детальної офіційної інформації. Але існує літературний твір відомого українського письменника та драматурга Михайла Старицького «Останні орли». В ньому автор описує події останнього масового збройного повстання українського народу 1768 року проти польських землевласників, що увійшло в історію під назвою Гайдамаччина. Разом з тим Старицький детально змальовує та робить опис як самого парку, так і подій, які з ним пов'язані. У першій частині наведений опис замку-маєтку та парку пана Кшемуського, керуючого маєтностями Радзивіла на Київщині: «... На вершині положистої невеликої гори, вкритої синіми хвилями лісів, що бігли вдалину, на широкій просіці височіли зігнуті колінами зубчаті високі мури замку з прорізними в них бійницями і двома круглими вежами по краях; із-за цих стін підіймалася над мурами гостра, вкрита черепицею покрівля самого замку й дивилася слуховими вікнами вниз на дзеркало чистого ставу, що лежав коло підніжжя гори, обрамлений зеленню оситнягу та оксамитом очеретів; до цього ставу збігав од замку по горі розкішний тінистий сад, примхливо помережаний алеями, прикрашений штучними скелями, водоспадами, фонтанами, статуями, квітниками, альтанками й теплицями; сад той теж був оточений гарною високою кам'яною огородою, з виходом унизу на маленьку пристань, біля якої завжди стояли баркаси й розмальовані дуби для панських прогулянок....»

Отже маємо перелік елементів композицій цього парку, до яких у подальшому автор додає такі елементи, як грот з мармуровою скульптурою втікачка-дріада. Велика галявина –

партер поблизу замку, широка мармурова тераса з напівкруглими сходами у парк, що з'єднує палац з партером, альтанка, де грав оркестр, ставки з млинами, липова алея та інші – є типовим «джентльменським набором» для парків пейзажного типу. За часом створення та змістом елементів можливо долучити цей парк до групи парків Черкащини доби рококо. Цей факт (а може це лише художнє припущення Старицького), підтверджується описом церемонії, яка проходила в парку, елементів освітлення та декору: «... *Тим часом весь сад уже був освітлений і очам відкрилося чарівне видовище: на всіх деревах уздовж алей були порозвішувані різноколірні ліхтарики, й здавалося, що зоряне небо впало й розсипалося по саду зірочками; та особливо чарівним був став, залитий кривавим відблиском запалених на березі смоляних бочок: наче розтоплений чавун, він світився й вихоплював з темряви блідо-рожеві обриси містечка, розкинутого на протилежному боці...*».

Також в романі Старицького поміщений опис паркових забав, характерних для доби рококо: «...*Кшемуський махнув хусткою, і з фортеці гримнула гармата; музика заграла урочистий марш... Усі цілніше обступили алею і затаїли подих.... Почувся глухий гуркіт. З темряви виїхала на високих колесах золота бочка, в яку запряжена була пара волів білої масті, прикрашених червоними стрічками; на бочці верхи сидів Бахус, якого підтримували два сатири; бочку супроводили вакханки. Личка богинь веселоців були чарівні, їх постаті стрункі й зграбні, але самий вираз облич не пасував до їхніх ролей: замість веселоців у поглядах німф тремтів переляк і страждання... Тим часом дами, ждучи процесії, посідали на терасі, а чоловіки стали шпалерами вздовж алей, якою мав проходити казковий похід, вихоплений, як висловлювався господар, із садів Магомета...*».

В альтанці, що була в центрі широкого майданчика, розмістився оркестр; тільки-но господиня махнула рукою, він гримнув урочистий полонез, — ту ж мить спалахнули потішні вогні, що осяяли червоними, смарагдовими, голубими, золотими тонами і куці, і дерева, і гостей, які вп'яли пожадливі погляди в широку просіку, що вела до альтанки...» [4]. Опис елементів садового побуту у художній літературі зустрічається не часто, це свідчить про високу освіченість Михайла Старицького у паркових сценаріях.

Згодом після багатьох торгівельно-юридичних операцій маєтності дістались судді Моршковському, який передав у 1807 році у спадок своїй дочці Цицелії Радзивілл (Моршковській). 1853 року маєток перейшов у власність сина її сестри Вільгельма Олександровича Радзивілла

На 1864 рік Лисянка знаходиться у власності Вільгельма Радзивіла. Л. Похилевич свідчить про те, що Радзивіл має «хороший каменный дворец»[3]. У якому стані на той час парк – складно сказати, але мабуть він також повинний був мати гарний, доглянутий вигляд. Але вже через рік, 1865 року після участі останнього польського власника князя Вільгельма Радзивіла у польському повстанні, маєтності були вилучені до державної казни Російської імперії.

Також слід зауважити на такий факт, що робить цей парк унікальним на теренах Черкащини, і надає йому унікальних, притаманних тільки йому рис. Мова йде про бальнеологічні особливості місцевості, що були відомі ще у XVII ст. На правому березі Тікичу виходять залізисті ключі, води яких були зведені в один загальний резервуар. З цього резервуару вода розтікалась у ванни, розміщені в окремих приміщеннях в особливій будівлі – купальні, пристосованій для лікувальних процедур. Саме про ці властивості згадує у своєму листі П. Куліш 1860 року: «...*Где я теперь? ...Опять зацепился, найдя в Лысянке превосходный сад. Он хорош не только рекою Тикичем, не только скалистыми берегами, но и своей пустынностью. Владельцы давно его оставили, и только рыбаки да сторожа владеют им. Вчера я купался, бросаясь со скалы в трехсаженную глубину, потом пил превосходную воду из превосходной каменной криницы, потом слышал журчанье минеральных ключей, стремящихся в скалистую и кой-где окутанную высотными бурьянами реку... Я решил провести в этом картинном уединении несколько дней. В саду — домик наподобие хатки, в виду ее — полуразрушенная постройка минеральных ванн... Получено от управляющего разрешение занять хатку в саду и с нынешнего утра я предаюсь всем наслаждениям бытия, то есть, купаюсь в реке или беру в одной постройке ванну железистой, а не то серной воды...*»[6].



На початку 1870 року конфісковані землі були продані разом з боргами київському військовому губернаторові та керуючому громадською частиною – на той час генерал-ад'ютанту Казнакову Миколі Геннадійовичу[7]. Зрозуміло, що Казнаков зі своєю родиною мешкає значний час у Києві, але у Лисянці створює невелику заміську садибу з розвинутою господарською частиною та згодом 1875 року він був призначений генерал-губернатором Західного Сибіру[1]. Родина Казнакових все ж

навідувалась неодноразово у свій маєток, але у 1907 році продали маєтності сільській громадськості Лисянки. Можна припустити, що за 5 років «близької присутності» важко було створити складний парковий ансамбль. Певна річ, що справами маєтку займалися керуючі та орендарі, які підтримували у належному стані садово-паркові об'єкти.

Таким чином, наприкінці XIX ст. розвиток паркобудівництва у Лисянці поступово затихає. Але все ж, незважаючи на те, що ці парки майже не існують, слід чітко визначити межі їх існування і відновити, за бажанням, ті частини, які ще можливо. Для дослідження та реконструкції існують багато методик, які базуються на ґрунтовних та глибоких дослідженнях та аналізі. І маю надію, що колись, старі та нові парки міста Лисянки розквітнуть та своєю красою будуть дивувати ще не одне покоління людей, розповідаючи про історію краю та його прекрасне садово-паркове мистецтво.

Джерела та література:

1. Военная энциклопедия / Под ред. В. Ф. Новицкого и др. – СПб.: т-во И. В. Сытина, 1911 – 1915. – Т. 11.
2. Історія міст і сіл УРСР. Черкаська область. – К., 1972. – 788 с.
3. Похилевич Л. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. – К., 1864. – 763 с.
4. Старицький М. П. Твори: У восьми томах. – Т. 7: Повісті. – К.: Дніпро, 1965.
5. Халебський (Алепський) П. Україна – земля козаків: Подорожний щоденник / Упоряд. М.О. Рябий; Післям. В.О. Яворівський. – К.: Укр. письменник; Ярославів Вал, 2008. – 239 с.
6. Щербатюк В.М. Лисянський державний районний історичний музей / путівник. – К.: Логос, 1997. – 53 с.
7. Щербатюк В.М. Історія регіонів України: Лисянщина. – К.: Логос, 2002. – 428 с.
8. Słownik geograficzny królestwa Polskiego s snnych krajow słowianskich / Під ред.: Sulimierskiego F., Chlebowskiego B., Walewskiego W. – Т. V. – Warszawa, «Wieku», 1884. – С. 302-308.

В.М. Щербатюк

ВІЛЬНОКОЗАЧИЙ РУХ НА ЗВЕНИГОРОДЩИНІ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1917 р. ПО КВІТЕНЬ 1918 р.

Завдання боротьби проти анархії і безладдя, «стати на захист всіх людей від темних сил... боронити всіх мирних громадян, їх добробут, їх незалежність від окремих таємних злих розбіяк і злодіяк» весною 1917 р. було покладено народними масами на Вільне козацтво[1;2,157–174;3,55,56].

Незважаючи на організованість у формуванні первинних структур Вільного козацтва, збільшення його чисельності все ж влітку та восени 1917 р. вільнокозачий рух залишався

стихийним його локальність, самоправність і безконтрольність визвали з боку українських центральних органів влади недовіру і обережність.

Тому, Українська Центральна Рада намагалася взяти під свій контроль вільнокозацький рух. Зокрема, 23 січня 1918 р. згідно з ухвалою Ради Народних Міністрів було засновано Вільне реєстрове козацтво, яке мало забезпечувати внутрішню охорону повітів. Мобілізацію реєстрового Вільного козацтва, за територіальним принципом, проводило військове міністерство [4,474]. Проте, 25 січня 1918 р., зважаючи на наступ більшовицьких військових частин на київському напрямку, члени Ради Народних Міністрів УНР разом з іншими урядовими установами залишили Київ та переїхали до Житомира[5,258].

В умовах наступу російських більшовицьких військ та загрози встановлення в Україні радянської влади, з Києва в регіон найактивнішого вільнокозацького руху – на Звенигородщину у січні – на початку лютого 1918 р. прибули ряд діячів Української Центральної Ради, військових та ін. Вони дещо вплинули на ситуацію в повіті та розгортання подальших подій. Сучасні дослідники В. Лободаєв і Г. Савченко у статті «Діяльність загонів Вільного козацтва» (лютий–квітень 1918 р.) твердять, що з грудня 1917 р. по січень 1918 р. отаман Звенигородського коша С. Гризло проявив повну пасивність до подій за межами повіту і зловживав наданими йому повноваженнями. Під тиском Ю. Тютюнника, М. Шинкаря і П. Демерлія, які перед вторгненням російських військ до Києва залишили столицю і прибули до Звенигородки, С. Гризло був позбавлений влади, що призвело до короткочасної дезорганізації повітового вільного козацтва, яке залишилось без отамана[6]. На наш погляд, це дещо спрощений виклад матеріалу. Ю. Тютюнник у своїх спогадах зазначав: «... коли російські війська були недалеко Києва, тодішній командуючий українськими військами М. Шинкар дозволив виїхати до Звенигородки старшинам: Ю. Тютюнникові, Халабуденкові, Попикові, Сокирці та урядовцеві Демерлієві. Всі вони походили із Звенигородщини, але під час революції не перебували дома. Сам М. Шинкар разом із В. Кедровським, П. Скоропадським, Моркутоном втекли з Києва під охорону звенигородського Вільного козацтва і наприкінці січня принесли до Звенигородки звістку про події в Києві[7,70].

Про дезорганізацію Звенигородського повітового Вільного козацтва наприкінці 1917 на початку 1918 років, окрім сучасних дослідників В. Лободаєва та Г. Савченка[6], згадує й Ю. Тютюнник. Вважаємо, що ситуація у вільнокозацькому русі Звенигородщини була загострена, скоріш за все, спробою тиску на нього впливових посадовців та окремих політичних партій з намірами подальшого його розвитку у бажаному їм напрямку. Так, з осені 1917 р. соціалісти вбачали у Вільному козацтві «народну міліцію». Це підтримувала й частина діячів Центральної Ради. З недовірою до Вільного козацтва поставились представники національних меншостей у Центральній Раді, які висловлювали припущення, що козацтво вдасться до єврейських погромів. П. Скоропадський хотів бачити Вільне козацтво як «козацьку аристократію». Проте, після висловленої йому довіри козаків та проголошення його на Всеукраїнському з'їзді Вільного козацтва отаманом і керівником Генеральної Ради козацтва, П. Скоропадський звернув увагу на вільнокозацький рух лише аж на початку лютого 1918 р. Таке зволікання значною мірою визвало недовіру серед козаків. Однак, маємо факти прихильності з боку отамана Звенигородського коша С. Гризла до П. Скоропадського. Більше того у праці «Історія Звенигородського Коша Вільного Козацтва» історик та військовий діяч УНР О. Доценко зазначив, що С. Гризло проводив агітацію у виборах до Установчих зборів (січень–лютий 1918 р.) за великих землевласників, які входили до списку № 16. На це С. Гризло отримав 20 000 крб.[8,89,90]. Ю. Тютюнник уточнював, що у даному списку був і П. Скоропадський[7,69]. Тому, певною мірою дезорганізацію у Звенигородському козацтві можемо пов'язувати із загальнополітичною ситуацією, різним баченням щодо шляхів розвитку козацтва, що їх представляли на Звенигородщині прибулі військові і державні діячі та невирішеністю земельного питання.

Оскільки, як в Україні, так і на Звенигородщині осінь 1917 р. та зима 1918 рр. пройшли під гаслами соціальної боротьби, то серед селянства домінувала ідея перерозподілу поміщицького землеволодіння. А тому й Вільне козацтво, джерелом поповнення якого було

селянство, підтримало цю ідею. По приїзді на Звенигородщину діячів Центральної Ради, їх погляди взяли верх над позицією С. Гризла. Безумовно важливу роль зіграв авторитет, уродженця краю члена Центральної Ради Ю. Тютюнника та невдала спроба більшовиків під керівництвом Б. Каца встановити 13 лютого у місті радянську владу[9,155].

Того ж дня, 13 лютого 1918 р., у Звенигородці на повітовому з'їзді представники від повітової народної управи, селянської спілки, земельного комітету, Вільного козацтва та організованого робітництва створили Тимчасовий революційний комітет з охорони порядку на Звенигородщині, який проіснував до 18 березня 1918 р. Головою обрали П. Демерлія. Основні функції новоствореного органу полягали у збереженні існуючої влади, забезпеченні порядку в повіті, боротьбі з анархією. 19 лютого Тимчасовий комітет прийняв постанову, згідно якої у місті та всьому повіті вводилось військове становище. Охорона Звенигородки забезпечувалась Комітетом охорони міста, а порядок у селах і містечках забезпечували загони Вільного козацтва[10,274]. Отаманом Звенигородського коша Вільного козацтва було обрано Ю. Тютюнника. На зібрання козаків прибув і П. Скоропадський. Однак, козаки висловили йому недовіру, що дуже розлютило колишнього кошового отамана. Виник конфлікт С. Гризла з Ю. Тютюнником, про який до цього ми не зустрічали в працях дослідників Вільного козацтва. У заяві Ю. Тютюнника до Революційного комітету по охороні порядку на Звенигородщині йшлося: «19 лютого бувший отаман Звенигородського коша Гризло о 6 годині вечора увірвався в штаб коша і в присутності козаків в образливому і недопустимому тоні почав кидати мені образи одну за другою, звинувачуючи мене в самозванстві і захваті влади. Не почувавши за собою ніякої вини, а виконуючи лише волю козацтва, яке 14 лютого на загальному зібранні поставило мене тимчасово на чолі коша Звенигородщини, я звертаюсь до революційного комітету з проханням огородити мене від грубих і образливих нападів добродія Гризла». На що революційний комітет відповів: «... рахувати п. Гризла цілком усуненим від всякої громадської роботи до тої пори, поки не скінчиться над ним слідство [розпочате за агітацію у виборах до Установчих Зборів – *В.Щ.*]. Одночасно з тим за образу, яку дозволив собі п. Гризло отаманові Тютюннику – виборній людині, яка поставлена волею народу на чолі цілої організації, революційний комітет притягує п. Гризла до суду»[11]. Очевидно ми повинні враховувати цей факт і більш обережно підходити до оцінки С. Гризла Ю. Тютюнником, яку він залишив у своїх спогадах: «... не користувався авторитетом серед населення, але, будучи спритною людиною, тримався на посаді кошового»[7,67].

Скоріш за все, ця подія стала одним із чинників, що вплинув на в'їзд С. Гризла з повіту. Ми не зустрічаємо відомостей про його участь у Звенигородському збройному повстанні, що розгорнулось у червні–липні 1918 р. проти німецько-австрійських та гетьманських військ і поширилось на Правобережжі, а згодом перекинулось на Лівобережжя. Проте, маємо інформацію, що наприкінці 1918 р. у складі армії УНР сотник С. Гризло керував бронепотягом на Волині. В наступному році там же воював у складі Північного фронту Армії УНР під командуванням отаман Володимира Оскілка. Розділяючи невдоволення ряду отаманів діяльністю Симона Петлюри, взяв участь у спробі перевороту, який вчинив В. Оскілко в ніч на 29 квітня 1919 р. Згідно плану С. Гризло повинен був арештувати Головного отамана. Після невдачі – повернувся на батьківщину, де воював до 1921 р. 3 березня того року загинув. Дещо по різному подають обставини смерті отамана М. Іванченко та В. Щербатюк і О. Беззубець. Перший у дослідженні «Вільне козацтво» зазначає: «Для ліквідації загону Гризла було відправлено три інтернаціональні батальйони (китайці, мад'яри) і бронепотяг «Грім». 21 березня 1922 р. вони оточили повстанців біля с. Новоселиця. Поранений отаман оборонявся до останнього набою, але був узятий у полон. Після допитів С. Гризла було закатовано Звенигородськими чекістами [12,172;13]. Два інші дослідники твердять: «Загинув 3 березня 1921 р. від руки комуніста Мовчана при облаві, влаштованої місцевою повітовою міліцією і 10 кавалеристами 133 бригади 398 полку 45 дивізії Червоної армії, яка розташовувалась у Лисянці. Тіло доставлене до містечка Катеринопіль. Факт смерті засвідчений у доповідній записці від 4 березня 1921 р. за підписом завідувача

інформаційною частиною, керівника інформаційно-інструкторського відділу»[14,74.]

Проте, як би там не було, зупинивши спробу встановлення більшовицької влади в повіті, Звенигородський кіш у лютому 1918 р. під керівництвом Ю. Тютюнника перетворився на штаб об'єднаного Вільного Козацтва південних повітів Київщини та північної Херсонщини. У другій половині лютого через Звенигородщину пробивались гарматні частини 2-го корпусу російської гвардії. Однак, вони були змушені скласти зброю при штабі коша. Ю. Тютюнник зазначав, що пізніше «Козацтво примусило здемобілізуватися російську кавалерійську бригаду, яка здала 2 000 коней, сідел і силу іншого майна»[7,71]. Найбільшого успіху козацтво досягло у бою з 8-ю російською армією у районі станції Бобринська (нині станція Шевченкове Черкаської області). Тут зібралося 8 000 козаків кращих вільнокозачих частин Звенигородщини, Черкащини, Єлизаветградщини. Бій йшов цілий день. Обидві сторони понесли значні втрати. Операція закінчилась нічною атакою Вільних козаків на противника. Російська армія була розбита, чудом від полону уник головний комендант російських військ на Україні Муравйов. Останній згодом визнавши силу вільного козацтва і свою поразку, заявляв «Я дуже жалію, що мені не довелося зруйнувати се гніздо [йдеться про Вільне козацтво Звенигородщини – *В.Щ.*], втопити в крові тих, що посміли підняти руку на червону армію...»[7,71].

Таким чином, діяльність загонів Вільного козацтва приjala прискоренню відновлення влади УНР під час контрнаступу українсько-німецько-австрійських військ у лютому–березні 1918 р. І незважаючи на те, що згодом Центральна Рада під тиском німецьких і австрійських військових вдається до заходів по ліквідації загонів Вільного козацтва, його характерною рисою стає організованість, а відтак і селянського руху в цілому, їх антибільшовицька спрямованість. Згодом масовий селянський рух на чолі якого стануть представники Вільного козацтва активно заявить про себе влітку 1918 р. у боротьбі з німецько-австрійськими військами, а в з другої половини 1919 р. виступи селянських повстанських загонів протидіятимуть більшовицькій агресії та їх політиці в українському селі.

Джерела та література:

1. *Лободаєв В.М.* Українське Вільне козацтво (1917–1918 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка – К., 2001. – 216 с.
2. *Іванченко М.* Вільне козацтво // Спілка «Витоки» у краєзнавчому русі України: досягнення і перспективи. – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2004. – 440 с.
3. *Щербатюк В.* Вільне козацтво // Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2004. – 408 с.
4. *Мироненко О.М.* Вільне козацтво // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.. – Т. 1. – К.: Укр. Енцикл., 1998. – С. 474–475.
5. *Калюк О.М.* Правові засади участі Вільного козацтва в охороні громадського порядку в Україні за часів Центральної Ради // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 5. – С. 254–260.
6. *Лободаєв В., Савченко Г.* Діяльність загонів Вільного козацтва (лютий–квітень 1918 р.) // Воєнна історія. – 2008. – № 1.
7. *Тютюнник Ю.* Записки генерал-хорунжого.: Книга Роду, 2008. – 312 с. / Репринт за виданням: Тютюнник Ю. Революційна стихія. – Львів, 1937.
8. *Доценко О.* Історія Звенигородського Коша Вільного Козацтва // Історичний календар Червоної калини на 1933 р. – Львів, 1933.
9. *Щербатюк В.* Історія регіонів України: Лисянщина. – К.: Логос, 2002. – 428 с.
10. *Щербатюк В.* Тимчасовий революційний комітет з охорони порядку на Звенигородщині // Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2004. – 408 с.
11. Заява кошового отамана Тютюнника до Революційного Комітету по охороні порядку на Звенигородщині // Вісник Тимчасового революційного комітету по охороні порядку. – 1918. – № 3. – 23 лютого.
12. *Іванченко М.* Вільне козацтво // Спілка «Витоки» у краєзнавчому русі України: досягнення і перспективи. – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2004. – 440 с.
13. *Іванченко М.* Кошовий отаман Семен Гризло // Катеринопільський вісник. – 2001. – 24 жовтня.
14. *Щербатюк В., Беззубець О.* Гризло Семен // Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2004. – 408 с.

ПЕРЕБУВАННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ В ЛИСЯНСЬКИХ БУДИЩАХ

Від Лисянки до Будищ по «старій дорозі» кілометри три. У Будищах ще й до тепер не одне покоління із старших добре пам'ятає «стару дорогу» до Лисянки через гору по під єврейським кладовищем через Гнилий Тікич. Не одне покоління старших будищан цією дорогою ходило в Лисянку до школи, на базар, а чи лікарні. Так от саме цією дорогою від Лисянки до свого, як він пише родича, приїздив Т.Г. Шевченко. Так! Саме в Лисянські Будища, а не в Звенигородські, як багато хто помилково вважає і саме Лисянські Будища, як ніяке інше село описав Т.Г. Шевченко с такою синівською любов'ю до, як він пише, земляків своїх та живописного краю:

«Село, хоть куда. Хаты большие, не пошатнувшиеся в разные стороны, как пьяные бабы на базаре. Чистые, белые, нередко с светлицами и почти все окруженные темными фруктовыми садами, клунами и стогами разного хлеба. И скотины разной также немало выгоняют из дворов на выгон свежие, здоровые девки, в новеньких белых свитках, в красных и желтых сапогах на вершковых подковах. Везде все чисто и опрятно, так что хоть бы и в казенном имении, так в пору...

Кривая, неправильная улица, обведенная плетнями и частоколами, вывела нас на такую же криво, неправильно, но прочно устроенную плотину с двумя небольшими, соломой крытыми мельницами, увенчанными огромными гнездами аистов, уже возвратившихся с зимовки и тщательно обновлявших свои на время покинутые жилища. Вода лилась из открытых шлюзов и шумела, не шевеля огромных мельничных колес. Религиозные земляки мои не только своим волам и коням, воде своей не позволяют работать в праздник. За широким прудом, на желтовато-бледной возвышенности из молодого березника и олешика выглядывает несколько белых хат с размалеванными ставнями и с аистовыми гнездами на гребешках. Хаты, как нарядные сельские красавицы в чистых белых свитках, подошли к зеркалу пруда полюбоваться своей красотой. А весь этот незатейливый пейзаж оглашался стаями плававших по воде крикливых гусей и уток. Я сел на инвалидном жерновом камне, лежавшем на берегу пруда, полюбоваться этой живописной картиной...

І все ж таки Лисянські Будища. Саме тут Т.Г. Шевченко зустрічав Українську весну, про що засвідчує сам автор в поемі «Прогулка с удовольствием и не без морали»:

«Вздумалось мне в прошлом году встретить нашу прекрасную весну где-нибудь подальше от города...

Долго я перебирал в памяти своей моих добрых приятелей... После тщательной переборки я остановился на одном отставном гусаре, называвшем меня своим родичем, чему я совершенно не противоречил... Прозябал он в самом живописном уединенном уголке Киевской губернии, верстах в трех от местечка Лысянки. На него то и пал мой выбор.

На тройке добрых почтовых лошадей я с Трохимом и с чемоданом по утру выехал из Киева... Конец моего путешествия был уже очень не в далеком расстоянии – не принимая, разумеется, в расчет грязь и полуверстовую греблю – то я рассудил, что лучше немного отдохнуть в Лысянке и потом уже пуститься дальше. До Будищ, т.е. до резиденции моего родича, оставалось версты две не более...

Отже, відстань від Лисянки до Будищ, де знаходилась резиденція Шевченкового родича, була версти дві, якщо не враховувати болота та півверстову греблю, як пише Шевченко. І ось як він описав цей шлях:

«... и попросил смотрителя дать мне лошадей в сторону, т.е. от почтовой дороги. Он охотно согласился, разумеется, за двойные прогоны, считая прогоны не за две версты, как я думал, а за двадцать с чем-то, т.е. до следующей станции до Звенигородки. Он не только меня, но даже Трохима уверил, что ему совершенно все равно. Делать нечего, я согласился. На деле оказалось, что и Трохим прав, сказавши, что мы раньше полудня не будем в Будищах; и смотритель прав, считая полуверстную греблю за 20 верст.

Напившись чаю и, хотя, не совсем плотно закусивши, мы тронулись в дорогу. При выезде из Лысянки мы со всею осторожностью въехали на греблю и завязли, что называется, по самые уши в грязи. Тут пришлось нам в первый раз употребить волов в дело. Это было заключение и без того монотоннодлинного спектакля. Я вскарабкался кое-как с телеги на близ стоящую развесистую вербу, потом спустился, на землю и сторонкой, выделявая через лужи антраша, перебрался через греблю, и, немного отдохнувши, поднялся на гору, и упамятника на жидовском кладбище расположился отдохнуть. Лысянка передомной, как на ладони красовалась. Все жидовские лачуги можно было пересчитать, а христианские нельзя, потому что они закрыты темными, еще обнаженными садами. Долго я искал глазами в этом саду груш и яблонь давно и хорошо знакомый мне домик отца диакона Ефрема, у которого я давно когда-то брал первые уроки не рисования, а прямо живописи...»

Як бачимо Шевченко від Лисянки їде в сторону від поштової, дороги яка веде до наступної станції Звенигородка і виїжджає на греблю. Ще й тепер багатьом відома ця гребля і до нині збереглося частково єврейське кладовище на горі. Все це і знаходиться між Лисянкою і Будищами, однозначно це Будища Лисянські, а не Звенигородські. До речі про Звенигородські Будища, які знаходяться за селом Майданівкою Т.Г. Шевченко також згадує:

«...А любознательный Трохим сообщил мне свои топографические сведения о представляющейся перед нами местности. Он сообщил мне, что это не просто пруд, а речка, называемая Г н и л о й Т и к и ч, и что село называется не просто Б у д и щ а, а Г н и л ы е Б у д и щ а, а такие, просто Будища находятся за Ш е с т е р и н ц а м и. Трохим соврал: за селом М а й д а н о в к о й просто Б у д и щ а находятся, а не за Ш е с т е р и н ц а м и. У меня эта местность крепко засела в памяти. Я изучил ее еще тогда, когда ходил искать себя маляра-учителя и нашел его в персоне отца диакона Ефрема...»

До тепер ще переповідають корінні жителі, що Лисянські Будища були на болотах і попередня назва їх була Ходаки (бо із-за великих боліт тут можна було лише пройти через село і майже не можливо проїхати).

В Лисянських Будищах Т.Г.Шевченко писав. Проживав Шевченко в Будищах: «... в так называемом флигеле, в квартире №1. Квартира №1 состояла из небольшой одной комнаты с узеньким, вроде готического, окном.» (нажаль до нашого часу зберігся тільки фундамент). Та от саме в цьому флігелі Т.Г.Шевченко майже безперервно писав близько двох тижнів:

«...Последний день страстной, вся святая и половина фоминой недели невидимо мелькнули надо мной. Я только и помню, что приходил Трохим, приносил обед и свежую воду, ставил все это осторожно на столе и молча выходил в двери. В среду, уже на фоминой неделе, перед рассветом, я написал последний стих, поставил точку, положил перо, вздохнул, перекрестился и сказал:

– Слава тебе, господи...»

Саме в Будищах Шевченко написав першу частину поеми «Прогулка с удовольствием и не без морали»: «... я в одно прекрасное утро собрал разбросанные листочки моего заветного творения, перенумеровал их и, как самая нежная мать укладывает в колыбель дитя свое, так я уложил в портфель свою поэму, свое бесценное сокровище...»

А ще через кілька днів: «... мы с родичем поехали к новобрачным.

Дорогой я переделал свою героическую поэму на сию скромную «Прогулку с удовольствием и не без морали», а что дальше будет – увидим.»

В Лисянських Будищах Т.Г. Шевченко малює. Зачарований божественною природою, насолоджуючись неймовірною красою цього краю Шевченко тут багато малює:

«... Утро было действительно прекрасное и я, как Вальтер Скотт, переносил кожаную сумку с карандашами и бумагой через плечо и, вооружась походною дубиной, отправился к пруду и мельнице. Пройдя пруд и мельницу через платину, я уединился в молодую березовую рощу, что по ту сторону пруда, или, правильнее Г н и л о г о Т и к и ч а, и в тени распускающихся деревьев, обаянных самым свежим ароматическим дыханием весны, предался созерцанию оживающей божественной природы... «Для одного такого утра, – думал я, – без сожаления можно оставить в городе образованных друзей и провалиться

недельку-другую с медведями в берлоге». Прогулки я возобновлял каждое утро, и каждое утро с новым наслаждением. Бывало, выйду из тенистой березовой рощи на светлую поляну и по извилистой дорожке подымусь на пригорок, сяду себе подле креста (такие кресты ставятся на возвышенностях для знака о близости воды), достану из сумы карандаш, бумагу и рисую себе широкую прекрасную долину Г н и л о г о Т и к и ч а, освещенную утренним весенним солнцем. Это были для меня самые сладкие минуты. ...

Когда солнце поднимается над бесконечным горизонтом и широкие тени спрячутся за кусты и пригорки, тогда я бережно укладываю мою работу в сумку и продолжаю свою прогулку в тени развесистых дубов и вязов. В одну из таких прогулок я нечаянно попал на совершенно р ю и с д а л е в с к о е болото (известная картина в Эрмитаже), даже первый план картины с мельчайшими подробностями тот же самый, что и у Р ю и с д а л я. Я просидел около болота несколько часов сряду и сделал довольно окончанный рисунок с фламандского двойника. Интересно было бы сравнить его со знаменитой картиной. На другой день я сделал небольшой этюд из суховерхой старой ивы; хотел было сделать такой этюд и с полуусохшего старого береста, но на живой его половине не развернулась еще зелень, так я ограничился только одним остовом. И такой рисунок не пролежит даром место в портфеле доброго художника. Много еще нарисовал я верб и берестов в ожидании заветного воскресенья или курьезной свадьбы...»

Отже, зачарований казковими краєвидами з неймовірним натхненням та захопленням, Т.Г. Шевченко тут малював. А як надихав цей загадковий куточок України Шевченка, як поета і як художника – він навіть забув про земне:

«... я надел свою рабочую блузу, взял сумку, дубину и пошел на свой любимый пригорок, осененный дубовым крестом. День был прекрасный, небо светлое, голубое, глубокое и ясное, как мысль великого поэта. Белые прозрачные тучки красавицы, как непорочные сновидения младенца, сменялись одна другою, и, пролетая небесное пространство, они набрасывали широкие, темные пятна на мою ненаглядную панораму. С этими очаровательными пятнами панорама казалась и шире, и глубже, и бесконечное. Я глаз не мог отвести от этого импровизированного освещения. Мне казалось, что я вижу на бесконечном горизонте и Звенигородку, и Тальное и даже самую Умань.

Я принялся за работу. Разложил темные и светлые пятна на моем неоконченном рисунке и рисунок ожил, заговорил и сам собою окончился. Вот где твои чары, колдовство твое, очаровательный Каналетти.

Освещение изменилось. Рисунок я положил в портфель и хотел уже идти в село. Смотрю, золотое солнце повисло над фиолетовым горизонтом и рассыпало свои изумрудные лучи по всему необъемлемому пространству. Новая прелесть! Новое очарование! Пораженный чудной гармонией, я в безмолвии опустил руки, и не переводя дыхания, смотрел на эту великолепную ораторию без звуков.

Солнце уже закатилось, а я все еще стоял около креста, и, нестранно ли, мне слышалась из березовой рощи флейта играющая прелюдию вальса Авроры... В эти недолгие минуты я был настоящим поэтом. И носился мысля бог ведает где, в каких надзвездных областях. Но как житель земли, то и вспомнил, правда довольно поздно, про земное, т.е про свадьбу.»

От вам і Лисянські Будища – не село, а музей під відкритим небом. Як надихав цей край великого генія, скільки тут написано великим Кобзарем, скільки змальовано краєвидів, скільки сходжено тут його ногами. Але... на превеликий жаль про перебування світового генія тут не відзначено і не відмічено ніким, нічим, і ніяк. Що це? Наша байдужість? Невігластво? Адже той, хто не пам'ятає минулого, не має майбутнього. Можливо ми тому так і живемо?

Незабаром ми будемо відзначати дві ювілейні дати: 200 річчя (2014 р.) з Дня народження Т.Г. Шевченка та 150-ти річчя (2011р.) з дня перепоховання його праху на Тарасовій горі в Каневі.

Земляки, Українська громадо і всі небайдужі, давайте увіковічимо пам'ять про перебування в Лисянських Будищах люблячого сина українського народу, світового генія, великого Кобзаря. Адже не хлібом єдиним...

ЛІТОПИС СЕЛА ЧАПЛИНКА

На півночі Лисянського району, за декілька кілометрів до межі області, знаходиться невелике село Чаплинка, центр Чаплинської сільської ради, до якої входить і село Шушківка. Розташована Чаплинка на березі р. Гнилий Тикич (басейн р. Південного Бугу) за 30 км від районного центру та залізничної станції Лисянка. Село має цікаву і самобутню історію, яку слід добре знати.

Гарна місцевість приваблювала до себе людей ще в давнину. Про це свідчить чотирикутне городище, яке вказав на своїй «Археологической карте Киевской губернии» (1895) відомий український історик Володимир Антонович[1,80] та виявлені на околиці села залишки поселень трипільської (IV–III тис. до н.е.) і черняхівської (II–V ст. н.е.) культур.

З розповіді старих людей відомо, що в дані часи на місці с. Чаплинки стояв ліс. Згодом ліс почали вирубувати, і на цих місцях оселилися жителі. Утворилось село, яке було обгороджено кам'яними мурами. Час виникнення с. Чаплинка невідомий, але за народними переказами, земля здавна належала шляхтичу Чаплинському. Від його прізвища і походить назва поселення. Певний час у селі існував замок.

Село Чаплинка згадується на сторінках історичного роману «Початок» Костянтина Басенка, який присвячений подіям 20 – 30-х років XVII ст. Отже, можна припустити, що воно існує від початку XVII ст. і знаходилося в межах Київського воєводства Речі Посполитої. В роки Національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст. Чаплинка ймовірно входила до Лисянського полку. Проте, це лише наші припущення, в основі яких лежить згадка про село в художньому творі. Документальних свідчень про Чаплинку XVII ст. ми не маємо. З історичних документів нам відомо, що 13 грудня 1774 року польський король Станіслав Август згідно з дарчою грамотою на Білоцерківське староство віддав Чаплинку і деякі інші села у спадкове володіння Франциску Ксаверію Браницькому. Це був відомий польський магнат, великий коронний гетьман і дипломат[2,36].

В 1793 році, після другого поділу Речі Посполитої, Правобережна Україна відійшла до Російської імперії. За новим адміністративно-територіальним поділом с. Чаплинка відійшло до Боярської волості Звенигородського повіту Київської губернії. До Чаплинської парафії належало с. Кучківка, розташоване за 3 км від Чаплинки.

28 листопада 1847 року, під час проведення інвентарної реформи, селяни села Чаплинка відмовились від наділів, визначених за новою люстрацією. Про цей виступ свідчить документ, який зберігається в Центральному державному історичному архіві у м. Києві[3, 430].

Невеликі дані про село сер. XIX ст. ми знаходимо в статистичних, історичних та церковних замітках «Сказание о населённых местностях Киевской губернии», які зібрав Л.Похилевич (1864 р.): «Чаплинка, село на левой стороне Гнилого Тикича, в 3-х верстах ниже с. Кучковки. От м. Боярки Звенигородского уезда отделяется только рекою Тикичем. Жителей обоего пола: православных 805, римских католиков 12.

Церковь Успенская, деревяная, 5-го класса; земли имеет 37 десятин. Неизвестно в каком году построена. К ней приписана деревня Поповка, в 3-х верстах стоящая. Она лежит на правой стороне Тикича, имеет на полях несколько могил, называемых Палиевыми, потому, как полагают, что близ них стоял станом Палий в один из своих походов. Жителей обоего пола 448. Прежде к Чаплинскому приходу причислялась и деревня Кучковка.»[4,431–432]. Отже, всього в Чаплинці проживало тоді 817 жителів, переважна більшість яких була православна (98,6%).

Селянська реформа 1861 року була сприйнята селянами неоднозначно. Вона звільняла від особистої залежності, але залишала частину повинностей. У березні 1863 року селяни с. Чаплинка відмовилися виконувати повинності статутних грамот[2,52].

У другій половині XIX ст. в Чаплинці та навколишніх селах поширилася різновидність християнства – штундизм. Активну участь у цьому взяв селянин с. Чаплинка Герасим Балабан. Деякі історики вважають його першим, хто започаткував штундизм у південній Київщині. Герасим Балабан утік із села в Херсонську губернію і, повернувшись назад у 1871,

почав поширювати ідеї штундизму. Пропаганда стала активнішою, коли до неї залучився волосний чаплинський писар Ляхоцький. Вони вели пропаганду проти офіційної церкви, духовенства. 1872 року Г. Балабана було заарештовано, але через відсутність доказів його відпустили. Після цього Г. Балабан почав ще активніше поширювати ідеї штундизму серед селян сусідніх з Чаплинкою сіл. За це він був знову схоплений поліцією і відправлений до тюрми. На той час баптистська громада с. Чаплинка становила 60 осіб[5,33]. Штундисти поступово відмовлялися від православної атрибутики. У будинках одновірців проводили молитовні зібрання, на яких читали уривки з Біблії, обговорювали проблеми повсякденного життя, співали духовні пісні, молились. Завдяки працьовитості та поміркованості чимало віруючих стали заможними. За свідченнями поліції у 1880 році у селі нараховувалося 353 штундисти[6, 107]. На поч. XX ст. в Чаплинці з'явилася і споріднена в основних питаннях віровчення течія євангельських християн.

Короткі дані про Чаплинку та Успенську дерев'яну церкву є в «Памятной книжке Киевской епархии» (1882). Церква відносилася до 5 класу приходу, мала одного причетника, 1451 прихожан (722 чоловіків і 729 жінок), 36 десятин 1423 сотки церковної землі та церковно-приходську школу, яку відвідувало 15 хлопчиків. Священиком був Р.І. Діаковський. Кількість віруючих інших конфесій не вказана[7, 169–170]. Отже, приведені дані свідчать про приблизну рівність мешканців села за статтю, про існування школи й відвідування лише хлопчиками. Порівняння із описом Л. Похилевича вказує на збільшення числа жителів на 634 особи (43,7%).

В XIX ст. в селі було збудовано греблю з млином, драчем і валюшами. Ця гребля належала сімейству графа Глєсіонського. Сім'я Глєсіонського мешкала в м. Біла Церква, а в с. Шушківка, що неподалік Чаплинки, мала маєток і близько чотирьохсот гектарів землі.

Цікавим є опис села за даними Київського губернського статистичного комітету на 1 січня 1900 р.: «Село Чаплинка (удельного ведомства). В нем дворов – 217, жителей обоого пола – 1280 человек, из них мужчин – 638 и женщин – 642. Главное занятие жителей – хлебопашество, кроме того крестьяне отправляются на заработки в Херсонскую и Таврическую губернии. Расстояние от уездного города до села 28 верст, от ближайшей железнодорожной станции – 35 верст, паровой – 93 версты, почтово-телеграфной – 28 верст, почтовой (земской) – 17 верст. Железнодорожная станция носит название Ольшаница, паровая – Ржищев. Почтово-телеграфная станция находится в городе Тараша, почтовая (земская) – в селе Жидовской – Гребле. В селе числится земли 814 десятин, из них принадлежит: церкви – 30 десятин и крестьянам – 784 десятины. Удельную землю арендуют товарищество крестьян села Чаплинка в числе 50 человек. Хозяйство ведется по трехпольной системе.

В селе имеются: 1 православная церковь, 1 церковно-приходская школа и 1 водяная мельница, 1 ветряная и 2 мелочные лавки. Запасной продовольственный капитал к 1 января 1900 года состоял из – 1481 рубля.»[8, 1423–1424].

Із цих коротких даних ми можемо дізнатися про головні заняття жителів, кількість землі і її власників, систему водопостачання, приналежність села державі тощо. Порівняння із цифрами за 1882 рік свідчить про часткове зменшення кількості жителів на 171 особу (13%).

У 1905 році, під час весняної повені на Чаплинській греблі прорвала вода, змивши млина з драчем і валюшами. З того часу їх так і не поновили. Можливо не вистачало коштів на їх відбудову, а може все це через те, що 1905–1907 роки в Росії відзначилися як роки економічної та соціальної нестабільності. А в 1907 році почалася Столипінська реформа на підтримку розвитку одноосібних селянських господарств, а тому береги р. Гнилий Тікич земська управа розпродала селянам і, щоб поновити роботу млина, Глєсіонському потрібно було відібрати їх у селян.

З 1910 по 1913 роки в Чаплинській церковнопарафіяльній школі працював вчителем Тарашук Г.А. Навчалися діти 1, 2 і 3 класів одночасно в одній і тій же кімнаті в кількості 38 осіб. Навчання було в дуже тісному зв'язку з церквою[9, 2].

З розповіді старожилів відомо, що жителі села були учасниками Першої світової війни. Це зокрема, Поліщук Іван Якович та Кабанюк Михайло Володимирович. Вони були учасниками всіх військових подій, починаючи з 1914 року. Кабанюк М.В. повернувся з війни на протезі, бо вже в кінці війни одержав тяжке поранення в ногу. Він багато розповідав про

події того часу своєму синові Кабанюку Тодосю Михайловичу.

Революційні події 1917 року торкнулися і Чаплинки. На початку 1918 року в селі було проголошено радянську владу. Дуже різним було ставлення селян до цих революційних подій. В цьому ж році було обрано сільську раду та комітет бідноти. Також був створений ревком, головою якого став М.К. Барабаш. В той період на фронтах громадянської війни загинули: Оксень Поліщук, Федір Сухоярський, Тимофій Поліщук. В 1918 р. на території села лютувала епідемія тифу. Була розруха та голод. Розповідають, що багато людей не могли повірити, що було страчено царя і всю його сім'ю.

Поряд із прибічниками радянської влади в селі були і її противники. В 1919–1921 роках Чаплинка значною мірою підпала під контроль Вільних Козаків отамана Квітковського, який активно перешкоджав поширенню в краї більшовизму. В 1921 році в Чаплинці організовується колективне господарство «Перше Травня». Цей рік був дуже голодним. Люди за шмат хліба віддавали все цінне, що було в них з дореволюційних часів.

В 20-х роках відбулися зміни в адміністративно-територіальному підпорядкуванні села. 13 листопада 1922 року Президія Київського губвиконкому прийняла рішення про скорочення числа повітів. Жидово-Гребельська волость, а з нею і Чаплинка, була приєднана до Богуславського повіту. У березні 1923 року було введено адміністративний поділ на округи, за яким Богуславський район відійшов до Корсунського округу. В березні 1925 року Корсунський округ був перейменований на Шевченківський. 9 лютого 1932 року було введено адміністративний поділ України на області. Згодом с. Чаплинка відійшло до Лисянського району Київської області [10; 31,64].

В середині 20-х років в селі робились спроби організувати гуртки по спільній обробці землі. Організаторами цих спроб були Свиридчук Микола Якимович, Калатенко Іван Ониськович та інші. В кінці 20-х років розпочалася колективізація, яка проходила дуже тяжко. В багатьох не було бажання створювати колгосп, але він був створений у 1930 році і одержав назву ім. 1-го Травня. Активістами в його створенні були: Гнида Микола Євгенійович, Калатенко Іван Ониськович, Кабанюк Михайло Володимирович, Цимбал Онопрій Петрович, Смілянська Маланка Яківна, Шевченко Зінаїда, Мельниченко Іван Пилипович та інші. На жаль, колективізація принесла нову хвилю біди. Хто до цього трохи розжився – все забрали в колгосп. Але найстрашнішим випробовуванням став голодомор 1932–1933 років. Тоді в селі померло 55 осіб. Матеріали про ті події зібрав у жителів Чаплинки місцевий краєзнавець, справжній літописець свого села, Арнольд Микитович Рябіков.

Тоді ж у 1933 році закрили церкву; ікони, дзвони, книги, церковне начиння районні органи влади конфіскували. Споруда використовувалась як колгоспна комора. Священик Корбут змушений був разом із сім'єю виїхати із села, регента церковного хору К. Сухоярського репресовано.



*Пам'ятник героям, які полягли в боях за
Батьківщину 1941-1945 рр.*

Пік сталінських репресій припадає на 1937–1938 роки. Не минули вони і Чаплинку. В ті роки були репресовані: С. А. Кабанюк – засуджений 25 березня 1938 р. до вищої міри покарання, реабілітований 16 вересня 1964 р. та Ф. С. Левадній – засуджений 5 листопада 1937 р. на 10 років позбавлений волі, реабілітований 12 серпня 1965 р. Всього ж за роки радянської влади 7 мешканців села зазнали політичних переслідувань [2, 234].

В липні 1941 р. с. Чаплинка було окуповано німецько-фашистськими загарбниками. Окупація тривала два з половиною роки. Окупанти створили обштинне

господарство. Заставляли працювати всіх: і жінок, і дітей. Велику увагу приділяли вирощуванню тютюну. Сушили його, різали і відправляли в Німеччину. Худоба спочатку була розпущена – дехто додому пригнав коней, але через деякий час все забрали. В 1941 році, з дозволу німецької влади в селі відновилося богослужіння в Успенській церкві. Службу божу відправляв місцевий священик о. Олексій Семенович Піонт, який заочно навчався в Київській духовній семінарії. Старостою був Балабан Кирило Семенович, який дуже пристрасно виконував свої обов'язки. Цікаво те, що він було вирішив, що в Німеччині дуже добре, то забажав відправити туди свою дочку Явдокію. А коли вона написала як їй там, тоді почав старатись відправляти туди всіх, хто на відповідних ознаках підлягав цьому. Сховатися практично було неможливо. Частина з відправлених в Німеччину так додому і не повернулась – померла там, на чужині.

Поліцаями були Коваль Петро Іванович, Коваль Андрій Юхимович, Коваль Василь Хомович. Андрій Коваль навіть носив форму СС і працював десь аж у Києві чи Богуславі. Були моменти, що своїх боялись більш, ніж окупантів. Жителі Чаплинки від партизанів дізнавались про справжні події на фронтах.

200 жителів села боролися проти фашистів на фронтах Великої Вітчизняної війни. 93 нагороджено орденами і медалями СРСР. Імена 92 загиблих воїнів викарбовано на обеліску Слави. 47 осіб молодих людей були вивезені до Німеччини на примусові роботи.

Село, як і всю Лисянщину, було звільнено в січні-лютому 1944 року. Бої тривали довго, з попереми́нним успіхом. Чаплинку і сусідню Шушківку звільняв перший взвод роти ПТР 86-го стрілкового полку 180-ї дивізії 54-го корпусу 27 армії.

До Шушківки солдати підійшли в ніч з 12 на 13 січня 1944 року. Німці пішли в контрнаступ. Наші солдати і наші чоловіки з мирного населення були мобілізовані і, стримуючи ворога, вели тут бої, в районі Косяківки. Німці кинулись суцільною лавиною на Шушківку. Наші воїни говорили, що «прийдеться однією кулею вбивати трьох, бо не вистачить патронів». По них стріляють, а піхота йде: одні падають, інші йдуть. В німців техніка, зброї вистачало, а в нас були воїни навіть ще не переодягнені у військову форму, так звані «необстріляні». Лейтенанта Разіна вбили, командування взяв на себе Маслов, а коли його було поранено, командування перейшло на командира відділення Миколу Синиціна. У взводі було дев'ять гвинтівок – на кожну по дві особи, три командири відділень, командир взводу – 23 особи і зв'язківець [11].

Під час Великої Вітчизняної війни с. Чаплинка зазнало великих збитків. Було спалено біля двадцяти хат, колгоспна конюшня і інші будівлі, два вітряні млини. Забрано багато худоби.



Залишки Чаплинської ГЕС

Зразу ж після визволення села, люди спільними зусиллями почали піднімати село і господарство із розрухи. Багато роботи лягло на жіночі плечі, адже багато чоловіків навічно пали на полі бою, а частина ще не повернулася з фронтів доріг. Жінкам прийшлося і орати, і сіяти, і збирати врожай, і відновлювати роботу тваринницьких ферм. Дуже багато було ручної праці, майже не було ніякої механізації.

Ентузіазм і наполегливість давали позитивні результати. В організаторській роботі велику роль відіграли голови колгоспу М.Є. Гнида,

П.І. Скакун, Т.Г. Мельниченко і найбільш – П. Ю. Яровий, якого держава надіслала в наш колгосп у 1955 році.

В 1951 році в селі на річці Гнилий Тікич розпочалось будівництво Чаплинської ГЕС. Воно назавжди увійшло в історію села, адже в ньому брало участь все працездатне населення. При будівництві ГЕС греблю розширили, досипали за допомогою чотирьох скреперів, русло річки вичищали і поглиблювали вручну, мул і землю вивозили волами, для відкачування води використовували мотор і помпу марки «Аддіжанез». Для міцності споруди електростанції вибрали місце виходу на поверхню гранітів Українського кристалічного щита, довелося змінити напрям русла річки, при цьому застосовували динаміт. Як згадує І.І. Притула, житель с. Чаплинка, для колгоспників це була всенародна будова. Трудилися всі: від старого до малого. При спорудженні будівлі електростанції, мосту каменярем працював Степан Поліщук.

Чаплинську ГЕС запустили в експлуатацію в 1954 р. Першим електромеханіком електростанції був призначений Михайло Юхимович Коваль. Для цього його заздалегідь у 1949 році відрядили навчатися до с. Гарбузин, Корсунського району. Електриком був Степан Сергійович Кабанюк. Чаплинська ГЕС мала потужність 120 кВт/год, це на той час було достатньо для того, щоб запрацювали механізми на тваринницьких фермах, на току, щоб освітити село і перекачувати воду, й прослужила до 1968 р., до введення в дію централізованих ліній електропередач і відігравала важливу роль в економічному розвитку села[12,3].

В 1959 році в церкві заборонили богослужіння, її приміщення місцева влада віддала під склад мінеральних добрив. У 1966 році на зборах сільського осередку КПУ вирішили знести церкву. Проте місцеві жителі відмовились брати участь у руйнації храму, цю справу здійснили Стецькі (син і батько) з містечка Лисянка. Якраз під час руйнівних робіт була знайдена під куполом церкви дощата табличка, на якій випалено розжареним дротом напис: «1812 год». Можливо, це є рік побудови попередньої православної церкви у селі[13, 36]. На місці храму збудували сільський клуб. Парафіяни зруйнованої церкви під керівництвом отця Олексія (помер 1984 року) відправляли службу таємно в одному із будинків одновірців.

Станом на 1 січня 1996 року по Чаплинській сільській Раді (тобто разом з Шушківкою) чисельність населення складала 1423 чол., дворів – 468. [9,5].

З вересня 1970 року по серпень 1975 року головою місцевого колгоспу «Іскра» був Гаркавий Петро Матвійович. В селі розміщувалися центральна садиба колгоспу, який користувався 2 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 1,9 тис. га орної землі. Господарство спеціалізувалося на рільництві і тваринництві. 57 трудівників сільськогосподарського виробництва були удостоєні урядових нагород, Петра Матвійовича Гаркавого нагороджено орденом Леніна.

У Чаплинці, в той час працювала восьмирічна школа, будинок культури, дві бібліотеки з книжковим фондом 11,5 тис. томів; фельдшерсько-акушерський пункт та майстерня побутового обслуговування населення[14,432].

Серед видатних жителів села слід відмітити і вчительку Олену Петрівну Плотницьку.

40 років працювала вона на педагогічній ниві. Її творча самовіддана праця відзначена орденом Леніна[15, 152]. Населення складало 1089 чоловік. Порівняння цих цифр з 1900 роком свідчить, що кількість населення за 70 років не збільшилася, а навпаки зменшилася на 191 особу (15 %).

В другій пол. 70–80-х років колгосп «Іскра» очолював Василь Олександрович Гарбуз.



Церква Успенія Божої Матері с. Чаплинка

Трудівники села добивалися значних результатів, зокрема, свинарка О.Н. Ткачук в 1976 році була нагороджена орденом Леніна. В селі з'явилися нові соціально-економічні та культурні об'єкти.

На рубежі 80–90-х років почалося духовне відродження жителів села. Так, в 1990 р. була офіційно зареєстрована православна сільська община с. Чаплинка.

Отже, за більш ніж 70 років радянської влади Чаплинка пережила немало змін, тяжких випробувань і певних досягнень. Це і адміністративно-територіальні зміни, і страхіття голодомору, і політичні репресії, і нацистську окупацію і гоніння на церкву. Лише в 60–80-х роках село досягло стабільного розвитку і мало гарні показники в сільському господарстві.

Із здобуттям Україною незалежності громадяни отримали змогу вільно висловлювати свої думки і переконання, збагачувати свій духовний потенціал. У Чаплинці місцеві жителі запропонували стати святенником молодому хлопцеві, уродженцю с. Головно Любомльського району Волинської області Михайлу Михайловичу Кучці. Він екстерном закінчив духовну семінарію, наприкінці 1991 року отримав парафію у с. Чаплинка і відразу ж почав докладати зусиль для того, щоб у селі розпочати будівництво церкви. Так, будівництво храму у с. Чаплинка було розпочато навесні 1992 р. З великим розумінням до цієї справи віднеслось правління сільськогосподарського підприємства «Іскра» на чолі з М.І. Лініченком, голова колгоспу с. Попівка П.М. Сипченко, директор Лисянського хлібозаводу І.Г. Семенчук. величезну допомогу при будівництві церкви надавав і уродженець с. Порадівка М.О. Супрун. Значний вклад в справу будівництва внесли також жителі Чаплинки, Боярки, Порадівки та інших сіл. Правління місцевого колгоспу запросило бригаду спеціалістів із Закарпаття під керівництвом майстра Ю.І. Колинця, які разом з чаплинськими умільцями виконали належні роботи. Для виконання робіт, пов'язаних з внутрішнім оформленням церкви, були запрошені художники з м. Києва. Колектив художників очолював член Спілки художників України Л.А. Жабінський. За дуже короткий строк будівництво церкви було завершено, а 13 листопада



1993 року вона була освячена і відкрила двері для прихожан [13, 36–37].

Окрім православної громади в селі є також громада баптистів, яка нараховує 75 членів. 10 грудня 1996 року було освячено їх молитовний дім. При ньому діє недільна школа, яку відвідують 27 осіб. Пресвітером громади є Микола Григорович Кабанюк.

Нині село розбудовується швидкими темпами, йде поліпшення соціально-побутових умов мешканців населеного пункту: за станом на початок 2002 року збудовано і відремонтовано більше 30 км доріг,

Дім молитви християн-баптистів

збудовано дорогу з твердим покриттям між селами Шушківка, Косяківка і Чаплинка, що дозволило продовжити автобусний маршрут Київ–Чаплинка до с. Косяківка і зробити його рентабельнішим, проводиться газифікація села. Значною мірою цьому сприяє М.О. Супрун. Активну позицію в розбудові села займає керівник місцевого СТОВ М.І. Лініченко.

У 2003 році за сприяння М.О. Супруна та М.І. Лініченка зроблено газове підключення до приміщення церкви. В 2005 році було переобладнано дитячий садочок під школу і створено НВК (навчально-виховний комплекс). Рішенням сільської ради в 2005 році затверджено герб Чаплинської сільської ради, який має вигляд білої чаплі, яка тримає золоту (жовту) трость, як символ шляхетності. Трость підкреслює факт походження назви населеного пункту від прізвища Чаплинського. Зображення розташоване на зеленому фоні, який символізує

все земне, природу, пов'язується із надією, достатком і свободою, якою (як переконує історія) здавна дорожили і завжди боронили місцеві жителі. У іконографічній символіці білий колір чаплі символізує світло і славу Христа, золотий колір трості – Божа присутність, дія Святого Духа.

На 1 січня 2006 року кількість мешканців Чаплинки складала 620 осіб, а Шушківки – 98 осіб. Як бачимо, кількість жителів села значно скоротилася: вдвічі порівняно з 1900 роком і на 469 осіб (43%) порівняно з поч. 70-х років.

На території Чаплинської сільської ради утворено ТОВ «Нива-2», яке об'єднує 599 пайовиків. В селах Чаплинці та Шушківці працює Будинок культури, сільський клуб, бібліотека, 2 фельдшерські пункти, школа – дитсадок, 4 магазини, відділення зв'язку та філія Ощадбанку. Обробіток присадибних ділянок жителів сіл проводиться місцевим ТОВ «Нива-2», головою якого є М.М. Осадчий. Всі дороги по обох селах мають асфальтне покриття. В 257 дворах підведено природний газ. На території сільської ради діє 3 осередки політичних партій: СДПУ(О), «Наша Україна», партія Литвина[16, 1–2]. У вересні 2006 року сільськогосподарські угіддя села перейшли до Лисянської філії Корсунь-Шевченківського ТОВ «НВФ «Урожай».

Отже, за останні 15 років незалежності Чаплинка змінилася. В першу чергу це стосується духовного відродження і повернення до віри. Керівництву села вдалося вирішити і ряд соціально-економічних і культурних проблем. Це, зокрема, газифікація села, створення НВК, реорганізація колгоспної власності тощо.

Джерела і література:

1. Антонович В.Б. Археологическая карта Киевской губернии. – М., 1895. – 160 с.
2. Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К., «Наукова думка». – 408 с.
3. Селянський рух на Україні. 1826 – 1849 рр. Збірник документів і матеріалів. – К., «Наукова думка», 1985. – 504 с.
4. Похилевич Л. Сказание о населённых местностях Киевской губернии. – К., 1864. – 768 с.
5. Беззубець О.В. Протестантизм на Лисянщині // Добридень. – 2004. – №19.
6. Щербатюк В.М. Історія регіонів: Лисянщина. – К., «Логос», 2002. – 428 с.
7. Памятная книжка Киевской епархии. – К., 1882. – 262 с.
8. Список населённых мест Киевской губернии. – К., 1900. – 1896 с.
9. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО) – Ф.Р.–4178. – оп. 1. – спр.289.
10. Обзор по административно-территориальному делению Черкащины (конец XVIII в. – 1986 г.) – Ч., 1986
11. Рябіков А.М. Розповідь про с. Чаплинку в роки Великої Вітчизняної війни. Рукопис.
12. Демчук М. Електростанція с. Чаплинка // Понад Тікичем. – 2003. – 18 березня.
13. Беззубець О.В. Свято-Успенська церква села Чаплинка // Добридень. – 2004. – №19.
14. Історія міст і сіл УРСР. Черкаська область. – К., УРЕ, 1972. – 787 с.
15. ДАЧО. – Ф.Р.–4313. – оп.1. – спр. 156.
16. Інформація про населені пункти Чаплинка та Шушківка Чаплинської сільської ради, Лисянського району Черкаської області. – 2006.

Р.К. Перехрест

АТЛАСНІ СТРИЧКИ У ПОБУТІ ТА ОБРЯДАХ ЖИТЕЛІВ ЛИСЯНЩИНИ

За роки незалежності України сталися кардинальні зміни в культурному та духовному житті народу, відновлюються традиційні народні ремесла, звичаї, які охопили навчальні та культурні заклади, громадські організації та окремих громадян.

Зокрема, у нашій школі є традиційними виставки робіт «Світ сімейних захоплень». На одній із них я побачив композиції з атласних стрічок. Мене вразили ці роботи своєю насиченістю і виразністю, колоритом і варіативністю, водночас простотою і загадковістю. Роботи були справжнім дивом, яскравим, квітучим, що допомагають збагатитися духовно. Тому я вирішив дослідити всю історію виникнення атласних стрічок та їх сучасну композиційну інтерпретацію.

Внаслідок досліджень було виявлено, що стрічки пройшли довгий шлях розвитку, який позначився на культурі, побуті, мові нашого народу, де із покоління в покоління зберігалося

народним генієм все цінне.

Аналіз історичних фактів показав, що в основному атласні стрічки доставлялися зі Сходу по Великому Шовковому шляху з Китаю. У радянські часи такий вид мистецтва, як вишивки атласними стрічками, детально не вивчався. Досліджені роботи майстринь-вишивальниць 50–60 років минулого століття Бондаренко Галини Зіновіївни та Ханчич Валентини Петрівни, жителів села Журжинці, здивували незвичним, для того часу поєднанням художніх технік – вишивки атласними стрічками та полтавською гладдю. Закономірним явищем на Лисянщині є те, що атласні стрічки використовуються в народному побуті, звичаях та обрядах. Не можна уявити виступ фольклорного ансамблю «Калина» Лисянського будинку культури без національного вбрання та невід’ємної частини його – вінка з стрічками.

Слід відзначити, що останнім часом все частіше на мистецьких сайтах Інтернету з’являються повідомлення та відгуки про створення декоративних композицій атласними стрічками. Тому все більше людей стало проявляти інтерес до цього виду мистецтва, спостерігається відродження та активне поширення цього виду діяльності, проте на регіональному рівні цей факт майже не має місця.

Ця тема є актуальною і тому, що потребує додаткового вивчення та популяризації не лише на Лисянщині, а й по інших регіонах України, невідомих раніше способів виготовлення квітів, листя, стебел та кріплення елементів композиції.

Адже всім відомий вислів, що народ, який не знає свого минулого, не має - майбутнього. На мою думку, держава повинна постійно підтримувати творчі особистості та сприяти відродженню прадідівського виду народного мистецтва.

Досліджуючи та вивчаючи шляхи поширення, застосування атласних стрічок в Україні стало очевидним, що український віночок раніше був майже у кожній сільській хаті. Його вішали на стінах, на килимах або ставили на стіл. Існує і до нашого часу багато звичаїв, пов’язаних із віночком. Наприклад, звичай – на весіллі молодій одягати вінок, який вона потім зберігає все своє життя. Віночок має бути весь прикрашений квіточками і стрічками. Квіточок повинно бути на віночку приблизно 12–13, а стрічки – різних кольорів.

Найпершою у віночку – посередині в’яжуть світло-коричневу стрічку – символ землі-годувальниці, ліворуч і праворуч від неї – дві жовті – символ сонця, за ними світло- і темно-зелені – символи живої природи, краси і юності. Далі синя і блакитна – символи води і неба. Потім з одного боку жовтогаряча – символ хліба, а з другого – фіолетова – символ розуму, потім малинова – символ щирості та рожева – символ багатства. По краях в’язали білі стрічки – символ чистоти. На лівій внизу вишивали Сонце, а на правій – Місяць. Ці солярні знаки були головним оберегом голови дівчини. Якщо стрічки були не вишиті, то їх не пов’язували, бо це символ пам’яті про померлих.

Люди вірили в силу стрічок. Стрічки – обереги волосся від чужих людей; відмірювалися вони по довжині дівочої коси і відрізалися трохи нижче коси, щоб її сховати.

Коли дівчинка росла сиротою, то в косу вона вплітала блакитні стрічки. І люди при зустрічі обдаровували таку дівчинку подарунками, хлібом, грошима, тканиною, одягом. Бажали їй стати щасливою і багатою. Бездітні люди прохали її бути їм за доньку, а дівчина з поваги дарувала тим людям стрічку з віночка.

Відомо, що у 1962 році Максим Тадейович Рильський у творі «Українки» у першій частині «Лисянські дівчата» пише:

*Я чую їх далекі голоси
Дівчат, що не весільної співали,
Коли у хвилі русої коси
З червоним чорне поруч заплітали.*

Для написання даного твору автора спонукали історичні відомості про те, що у Лисянці після того, як у 1768 році польська шляхта жорстоко покарала народних повстанців, дівчата на знак трауру по вбитих гайдамаках понад сто років заплітали в коси чорні стрічки поряд із стрічками інших кольорів.

Було також виявлено, що у 1933 голодному році бажання мати стрічку шестирічну дівчинку

привело до загибелі. Із спогадів жительки села Жаб'янка Лисянського району: «У моєї односельчанки Невмиваної Степаниди Григорівни... в 1933 році сусідка Ликера... зарубала, зварила і з'їла шестирічну доньку Марусю. Заманила її в хату, пообіцяла дати стрічку...».

Лисянщина – край давньої та багатой культури, де з покоління в покоління зберігалось народним генієм все цінне. Створене, щоб прикрашати життя, народне мистецтво стало складовою частиною невичерпного джерела її розвитку.

У наш час, коли рукоділля взагалі випробовує нове народження не тільки в нашій країні, але і у всьому світі, вишивка стрічками теж не залишилась осторонь. Технологія залишилась такою самою: нинішні майстри користуються абсолютно такими ж прийомами, тканинами, голками і стрічками, як і першовідкривачі цього захоплюючого заняття – король Людовик XIV, який любив вишивати стрічками і часто дарував знайомим різні милі дрібнички. Стрічки перетворилися на невід'ємну частину нашого побуту, вони стали недорогими, їх тепер виготовляють не лише з шовку, але й з атласу, муару, бавовни та інших штучних тканин.

І сьогодні на Лисянщині атласні стрічки використовуються в різних обрядах. Стрічками різних кольорів перев'язують: новонароджених та їх ліжечка; хрещених батьків, дружок, бояр, світилок на весіллях; юнаків, яких проводжають до лав Збройних Сил України; переможців конкурсів, змагань; випускників ЗНЗ.

Моніторингові дослідження, проведені серед жителів нашого селища, із питання про використання різних технік народного мистецтва (при створенні подарунків власними руками), показали такі результати:

Результати опитування:

Бісероплетіння	15	10 %
В'язання	18	12 %
Вишивка косий хрест	24	16 %
Квілінг	3	2 %
Шиття	19	12,5 %
Вишивка атласними стрічками	9	6 %
Малювання	10	6,6 %
Макраме	2	1,4 %
Інші техніки	50	33,5 %

Всього опитано 150 осіб.

Як показують дослідження, техніка вишивки атласними стрічками майже забута і мало використовується опитаними респондентами.

**СПОГАДИ КИРИЧЕНКА ВАСИЛЯ КИРИЛОВИЧА,
УРОДЖЕНЦЯ С. ПОРАДІВКА ЛИСЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
ВЕТЕРАНА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ВЕТЕРАНА ПРАЦІ
(підготував М.П. Демчук)**

На схилі літ вирішив описати свій тернистий життєвий шлях. Мені здається, що він уже повчальний для сьогоднішніх ти прийдешніх поколінь, бо проникнутий великим бажанням жити, любити свій рідний край, учитися й творити.

Народився я 25 грудня 1925 року в с. Порадівка Лисянського району Київської (нині Черкаської області). Мій батько, Кириченко Кирило Сергійович, корінний житель села Порадівка, мати Ткаченко Василина Митрофанівна, родом з села Митаївка Богуславського району, після одруження носила прізвище Кириченко. В батька нас дітей було п'ятеро: чотири сини і одна дочка. Я в сім'ї народився другим.

До колективізації батько мав три десятини землі, воза, сани, плуга і дерев'яну борону. Працював на землі як і всі селяни. З початком колективізації весь сільськогосподарський реманент і коня здав до колгоспу, куди щоденно ходив на роботу. Але для активістів цього було замало, насильно забрали корову, а через деякий час прийшли забирати свиноматку.

Батько саме був на роботі, мама боронила своє добро, за що отримала стусанів. Після цього з неї зняли кожуха і штовхнули в кучугуру снігу. Мама зайшла до хати закривавлена, в снігу і плакала. Ми також плакали. Пам'ятаю, що активісти ще декілька разів приходили шукати зерно – заглядали в піч, під піч, в комору, хлів, шпичаками штрикали землю, солом, але нічого не знайшли, бо батько здав зерно до колгоспу. Коли приходили ці «організатори», то мама на трьох старших синів Андрія, мене та Івана надівала по декілька одєжин, щоб не забрали, і ми перелякані сиділи на печі. Так розпочався в хаті голод... пригадую як батько приніс додому шматок якоїсь шкіри, прибив цвяхами до дошки обсмалив її в печі, помив, порізав на шматки, і мама зварила суп. Нам він здавався дуже смачним. В нашому господарстві ще було три вівці. Ягнят батько порізав, а овець мати доїла, з молока, розбавленого водою, варила рідку кашу, яка була дуже смачна для нас. По сусідству жив Іващенко (звали його чомусь Патько). Був заможним господарем: мав вітряк, пасіку, комору (півтори поверхи), а жив ще в старій хаті. Його розкуркулили. Дружина померла від тифу. Син Іван виїхав із села. Самого Патька арештували через деякий час відпустили і віка він доживав в чужих людей. Весною 1933 року на його городі люди перекопували землю, шукаючи мерзлу картоплю. Я бачив, як один чоловік там впав і помер. Мій батько положив його на тачку та повіз додому. Біля кладовища я пас свої три вівці і бачив, як один чоловік приніс у кориті для свиней мертву дитину, положив її в рів, накрив рядниною і пригорнув землею, бачив, як підводою привозили мертвих людей і хоронили в загальній могилі, глибиною з метр, накривали хатніми дверима та загортали землею в селі існував такий умовний знак, якщо вхідні двері в хату зняті, то всі її жителі мертві. І підвода з мерцями більш сюди не завертала і тут не зупинялась. Ходили чутки, що в інших селах були випадки людоджерства. В Порадівці таких випадків я не знаю.

Навесні 1933 люди їли листя дерев, особливо смакувало листя липи, бо воно не таке гірке, а тому дерева стояли голі, неначе гусінь об'їла. На тому краю села, що називається Озерня, росли осокори, на яких гніздилися вороних. Люди лазили на дерева й діставали яйця і пташенят і їли їх. Дід Корній Матвієнко давав нам дітям дрібні гроші, щоб дістали йому з дерева, що там було. Завдяки чому і вижив. Котів і собак в селі не стало – люди поїли їх. У школі для учнів варили так звані гарячі сніданки, учні з собою несли горщик, щоб принести додому, бо вдома були голодні батьки, брати і сестри школяра. Я бачив, як йшов додому Кириченко Микола Максимович, упав на шляху, горщик розбився, а він брав рукою з землею той сніданок та їв, а тому місці й помер. Якийсь дядько положив його на тачку та й повіз додому.

Влітку двори, в яких вимерли люди, заросли бур'янами до самих стріх, а в хатах розплодилися сови та пугачі, що жахали людей щоночі своїм криком.

Проте робота в колгоспі не зупинялась. Під час польових робіт людям у полі варили у великих казанах обіди, переважно з сої. В нашій місцевості її не сіяли, напевно виділяла держава. Дітей, що zostалися сиротами розмістили в окрему хату, що називали «патронат», там їх годували й доглядали. Старші з них ходили в школу. Ці польові кухні та «патронати» почали організовувати наприкінці травня 1933 року за вказівкою згори. На той час уже пік голодомору був подоланий.

Пригадую, як ми з братом Іваном пішли на берег за городом. Там в струмочках та озерцях наловили пуголовків у горщики. Наварили, наїлися ще й додому принесли. «Мамо, ми риби наловили», а мама кажуть, що це жабенята, а я кажу, що ми вже наїлись. Багато людей після цих подій покинули село і виїхали на Донбас. Там і залишилися жити.

Колгоспне господарство: коні, корови, свині утримували в добротних «куркульських»

хлівах, а інвентар: плуги, борони, сівалки, мотори, молотарки та інше стояли під відкритим небом недалеко від кладовища. Потім почали споруджувати загальні колгоспні приміщення: ферми, комори, майстерні, конюшні. Для цього в людей розбирали клуні, хліви, комори, котрі були до вподоби керівництву колгоспу. В нас забрали клуню і на березі річки вирізали осоки і верби.

Після голодомору людей в селі залишилось мало, а земля ж та сама. Тому люди працювали не по годинах, а по сонцю – весь світловий день. Оплата праці вимірювалась трудовнями. Мало було таких, що за один день заробляли трудовень. Оплата трудовня була мізерна і в кінці року, коли уже підсумовували річні прибутки колгоспу на трудовень видавали по кілограму зерна і по тридцять копійок грішми, а то і менше. Податки були дуже великі, що перевищувало заробіток. Хто тримав корову, мусив здавати багато молока.

Паспортів особистості колгоспникам не видавали, тобто було натуральне закріпачення села. Так ми жили років чотири – п'ять, а за три-чотири роки перед війною людям платили краще: видавали на трудовень по півтора-два кілограма зерна і більше грошей. Люди стали жити трішки краще. Та з 1936 року на людей накотилася друга чорна хвиля. Почали вишукувати ворогів народу та репресувати їх. Хто ці вороги народу? Це були працелюби, спеціалісти, віртуози в своїй професії. Їх потрібно було шанувати і величати з великої літери. Вони ходили в домотканих штанах на очкуру, без матні по два тижні, а потім повертали їх задом наперед, щоб вони порвалися разом на колінах і на сидницях. Пам'ятаю, наші родичі Кириченко Максим і Євмен придбали мотора, а Дергант Модест – молотарку, вони скооперувалися і в людей по дворах молотили урожай, за що першими були записані до ворогів народу. В ті чорні дні репресували Кириченка Євмена, Кириченка Максима, Мандибуру Григорія, Кульчицького Григорія, Дерганта Модеста, Копцевича Тодора, Дивнича Демида, Гарбуза Степана, Кириченка Кирила Сергійовича – мого батька, Плотницького Василя Михайловича – директора Порадівської школи родом з Чаплинки, Тимошенка Андрія Даниловича – учителя російської мови з Боярки (його згодом відпустили) і ще багатьох-багатьох інших. За давністю часу всіх не пригадаю.

Нас у мами було п'ятеро неповнолітніх дітей: найстаршому Андрію виповнилось дванадцять років, мені одинадцять, Івану вісім, Каті шість, а найменшому Миколі всього п'ять місяців. Це були для нашої родини найстрашніші дні – нас вважали за сім'ю «ворога народу». Пасемо корови, а мене хлопці цураються. Запитую: «Коля, чому ти зі мною дружити не хочеш?». У відповідь: «І не буду, бо мій тато казав, що якщо буду з тобою дружити, то й мого тата відправлять туди куди і твого».

Під час літніх канікул ми з братом Андрієм ходили в колгосп на роботу: сапали бур'яни в посівах, складали сіно в копиці. Бригадир Петро Кирилюк мені довірив кінні гребки сіно згрібати у валки, а в жнива я був погоничем коней біля косарки.

Частину огороду ми засівали житом, але цього хліба до нового врожаю не вистачало. Вижили ми завдяки допомозі родичів, за що я їм буду дякувати до кінці днів своїх. Майже щотижня мама мене посилала з мішком до дядька Івана в Чаплинку, або дядька Федора в Побережку, дядька Сидора в Митаївку, чи тітки Насті в П.-Попівку (в неї діти вже працювали). Прийшовши із зерном, я повинен був до вечора сходити до діда Корнія і змолоти те зерно в жорнах, щоб мама могла спекти хліба та нагодувати всіх нас. А потім пізно ввечері сідав готувати уроки. Вдячний діду Корнію за те, що він з нас не брав мірчука.

В мого брата Андрія були великі здібності до знань, але через скрутне життя, після закінчення шести класів, він пішов працювати. Декілька разів додому приходив класний

керівник Тимошенко А.Д. але брат навідріз відмовився іти до школи і пішов у тракторну бригаду, де працював прицепщиком. За цю працю порівняно непогано платили. А взимку 1940–1941 рр. колгосп послав його на курси трактористів у Виноградську МТС. Ще не виповнилося йому і сімнадцяти років, як він став трактористом нашого колгоспу «Червоний плугатар».

Я в 1941 році закінчив сім класів, у посвідченні були четвірки і п'ятірки, а один предмет конституція – трійка. Зміст цього предмета я знав дуже добре, але це була політична вказівка. («Чорна мітка» для дітей ворогів народу, щоб нікуди далі не прийняти вчитись). Про це я дізнався уже після війни від знайомих про це людей. Розпочалася війна. Трактористів мобілізували на фронт, Андрія призначили бригадиром, а прицепщиків: Іващенка Василя, Дерганта Людвіга та Дивнич Ганну – трактористами. В бригаді було чотири трактори, і бригадир Андрій отримав наказ разом з новопризначеними трактористами евакуювати їх на схід. І я з ним більше не бачився. Він сержант-танкіст Радянської армії загинув в бою в с. Дубівка Новопржезького (нині Новгородківського) району Кіровоградської області. Двічі я відвідував братську могилу, в якій знайшов спочинок і мій брат.

Зимом 1941–1942рр. німці почали забирати людей у Німеччину. Щоб не потрапити туди, мене знайомі люди влаштували працювати в кузню учнем молотобійця. Для мене це була надзвичайно тяжка робота, адже мені ще не виповнилося на той час і шістнадцяти років. Та й від депортації до Німеччини це не врятувало. З числа розкуркулених Радянською владою з Донбасу до села повернувся Яровий Тиміш з сестрою. В їхній хаті до війни і після війни розміщувалась контора колгоспу. Цей Яровий Тиміш переправив в моїх документах рік народження з 1925 на 1926. Так в 1942 році до Німеччини мене не взяли. Уже після війни, коли отримував паспорта, то поставив своїм днем народження 25 березня 1926 року на честь загинувшого брата Андрія, що в документах фіксується і по сьогодні.

В 1943 році нацистські посіпаки-поліцаї знову набирали молодь до Німеччини. Рятуючись від депортації через троюрідного брата Кириченка Микиту я влаштувався працювати помічником комбайнера. Але це не врятувало. Мене під конвоєм відправили до розподільного пункту в Лисянці, звідки я втік, а потім ще два рази втікав з Корсуня. Четвертий раз мене зловили в селі і зв'язаного відвезли до Лисянки. Втекти уже не поталанило. Мама дуже просила того поліцейя-конвоїра відпустити мене. Відповідь «Я на службі!» За таку службу він відсидів десять років. До речі, в селі хтось все записував, а потім передав радянській владі.

На початку вересня нас привезли до Німеччини. В дорозі я здружився з Тараненком Альошею з села Верещаки, що біля Почапинець. Після війни він працював в Почапінському цукровому заводі, і ми часто зустрічались, згадуючи буремні події нашої молодості. Він уже відійшов у вічність. Світла тобі пам'ять, мій добрий товаришу!

На третій день по прибутті ми з Альошею втекли і попрямували на схід. В Польщі нас зловили поліцаї і відправили знову в той же табір, де помістили в барак для ненадійних полонених, огорожений колючим дротом з посиленою охороною і сторожовими собаками. Дуже важко згадувати всі муки і знущання невільників концентраційного табору, де я пробув до осені 1944 року. Ми працювали на важких будівельних роботах. В кінці жовтня 1944 року нас відправили будувати оборонні споруди на березі річки Вісла. Вночі нас утримували в тимчасовому наметовому таборі, який огородили колючим дротом та охоронними вежами. Вирішили втікати однієї зимової ночі. Набралась група (осіб сім), керівником якої був військовополонений родом з Уралу. В огорожі прорізали дірку і вночі виповзли з табору. На

річці лід був тонкий. Ризикуючи життям, ми по черзі, по ширше розставивши руки і ноги, дотримуючись дистанції п'ять метрів один від одного переправились на правий берег р. Вісла. Голодні й холодні в порваній одежі, зморені далекою дорогою та переховуванням в Західній Білорусії перейшли лінію фронту. При штабі дивізії нас повели в польову баню. Помилися. Гарячим паром побили воші. Потім нас повели в політвідділ НКВД, де допитував комісар внутрішніх справ. Після ретельної перевірки, направили в ряди Радянської армії на фронт. До річі, старший нашої групи по втечі, як потім з'ясувалося, був капітаном, замісником командира полку по політичній частині. Потім я з ним зустрічався, його поновили у званні. Мене ж направили в мінометну батарею. Це було перед самим Новим Роком 1945. Наша частина розташувалась на східному березі р. Вісла. Приблизно в середину січня форсували Віслу, де я зустрівся зі своїми товаришами по табору. З великими боями дійшли до річки Одер. Форсували її за 15–20 км від м. Кюстріна і зайняли плацдарм на західному березі річки, довжиною по фронту 4 км, глибиною 2 км. На цьому плацдармі наш батальйон в запеклих боях втратив багато бійців, адже до Берліну залишалося всього 60–65 км. Дванадцятого лютого нас змінив інший батальйон, а нас відправили на переформування та поповнення. 23 лютого відзначали день Радянської армії. Комбат зробив доповідь про успіхи наших військ, а потім оголосив список воїнів, котрих представили до нагород, втім списку було і моє прізвище. З'ясувалося, що я не приписаний у частині і в мене немає червоноармійської книжки, а тому 23 лютого 1945 року я отримав і червоноармійську книжку, і свою першу нагороду. Але скільки моїх товаришів-новобранців полягло в боях к безвісти пропавших, адже це була неоголошена таємна вказівка верхів, щоб зменшити статистику звітності втрат. Якби було вбито мене, ніхто б не знав, де мене вбито і де моя могила. Того ж дня надвечір 23 лютого ми зайняли свої попередні оборонні позиції на плацдармі. За декілька днів запеклих боїв втратили всіх телефоністів, тому мене призначили телефоністом батареї. Бої були настільки запеклі і тяжкі, що за ніч доводилось відбивати по три атаки німців. Три телефоністи вийшли із строю, залишився я один. Командир батареї кричить мені у трубку: «Тримайся, Вася. Не відходь від лінії зв'язку. Ховайся у ями від снарядів». Таке страхіття тривало майже всю ніч. За двадцять днів боїв мені поталанило пережити три поповнення телефоністів. На четвертому поповненні мене тяжко поранили. Це сталося о десятій годині вечора 24 березня. До свідомості прийшов через декілька днів у шпальному наметі на східному березі річки Одер.

Служив я у 180 гвардійському стрілецькому полку шістдесятої гвардійської стрілецької дивізії п'ятої ударної армії, якою командував генерал Берзарій (перший комендант Берліна), першого Білоруського фронту, яким командував маршал Г.К. Жуков, за наказом якого всіх тяжко пораниених відправляли в Москву. Так мені пощастило отримати кваліфіковане лікування в столичних госпіталях, де я лікувався два роки і чотири місяці, з них дев'ять місяців був лежачий. За період лікування на моєму тілі зроблено сім хірургічних операцій. Між операціями давали перерву декілька місяців, залежно від тяжкості операції для відновлення сил. В такі перерви я закінчив курси бухгалтерів по спрощеній системі та курси пасічників. Пригодилося. На схилі літ зайнявся бджільництвом. Курси організовували за вказівкою уряду, щоб інваліди ВВ війни змогли адаптуватися до мирного життя, отримавши професію. Замполіт начальника шпиталю Марія Михайлівна (прізвища не пригадаю) збирала дані про воїнів, що на фронті були представлені до нагород і не отримали їх і робила запити у відділ нагород Міністерства Оборони. Тож восени 1947 року вдома мене наздогнала військова нагорода орден Вітчизняної війни II ступеня, який мені вручили в Лисянському

РВК. Повернувшись додому влітку 1947, працював в вагарем зерна при молотарці, а восени поступив учитися в Таращанську однорічну зооветшколу. По закінченню отримав спеціальність молодшого ветеринарного фельдшера в Порадівці мені пропонували посаду завідуючого фермою. Я відповів, що пораджусь вдома. Ось тут мама відкрила мені сімейний секрет: «Посаду завфермою тобі пропонує чоловік, що підписав донос на твого батька. Він тебе боїться і так не здолає, бо ти фронтовик, ранений, нагороджений орденом, а як приймеш ферму, то тобі на шию по неправді повісять пропажу корови, а потім і батька – «ворога народу» згадають і відправлять туди де і він.» Питаю в мамі: звідки вони про це знають? Вона відповіла, що до неї з повинною перед смертю приходив каятися один чоловік, котрий також підписувався під доносом на батька. Сказав, що його примусили, та й жінка змусила і йому було дуже жаль дивитися на наші муки і переживання. Він повідомив мамі, що їх у селі було три таємних агентів НКВД, що підписувалися, і назвав їх імена. Мій батько під час революції 1917 року був на заробітках в Америці, це і стало приводом до репресій, щоб не розповідав про життя за кордоном. Його звинуватили у антирадянській пропаганді та підриві колгоспного ладу. За його словами, це була вказівка зверху. За порадою матері, я змушений був залишити рідне село та виїхати в Дніпропетровську область. Там обласний трест радгоспів направив мене на посаду фельдшера відділку в радгосп МЮД (Міжнародний юнацький день). Там я пропрацював два роки. Там я одружився, але через відсутність квартири та бажання навчатися переїхав ближче до міста Харкова у районний центр Сахновщина. Там при районі працював старшим ветфельдшером у колгоспі Шлях Леніна, поступив до восьмого класу вечірньої школи. Потім успішно закінчив у 1958 році. Потім вступив до харківського ветінституту, де три роки навчався на стаціонарі, потім через економічні та сімейні обставини перевівся на заочне відділення і успішно закінчив університет у 1963 році. Працював в Сахновському районі завідуючим веттериторіальною дільницею.

В 1957 році отримав листа з реабілітацією на батька, де письмово підтверджено, що він незаконно засуджений, і судимість з нього знята. Я думав, що батько живий, і почав його шукати через Черкаський суд, де його засудила «трійка». Отримав відповідь, що батько помер 20 травня 1941 року з діагнозом параліч серця. На руки документи не видали. Я не повірив і написав листа до Міністерства внутрішніх справ України. Мене знову викликали до органів внутрішніх справ, де НКВДист суворо попередив: «Не копай, бо підеш слідом за батьком». І я змушений був мовчати.

Тяга жити в рідному селі у мене не згасала. На початку 1964 року, ми переїхали до с. Боярка, де я отримав посаду завідуючого Боярською ветеринарною дільницею. Це був період, коли ми відносилися до розширеного Звенигородського району. На обслуговуванні дільниці було чотири колгоспи, куди входило вісім сіл: Дашуківка, Брідок, Харченків, Боярка, Порадівка, Чаплинка, Шушківка та П.-Попівка. Дільниця розмістилася в «куркульській» аварійній хаті, що потребувала ремонту. Мені вдалося «вибити» гроші, та відремонтувати її. Та хата стоїть і по нині. За два роки роботи мені вдалося вивезти дільницю на передові позиції району Звенигородського, а згодом і Лисянського. Працював я не знаючи ні дня ні ночі так себе привчив з молодих літ як син «ворога народу», щоб нічого негативного за мною не замічали. На той час в селі ще були люди з чорними думками, що вважали мого батька ворогом і вони сунули палиці в мої трудову колеса. Боротися з ними сил я не мав і змушений був залишити рідне село. Ми переїхали у звенигородський район, там я отримав посаду старшого ветлікаря державної племінної станції, яка обслуговувала чотири райони Лисянський, Звенигородський, Тальнівський та Катеринівський. В мої обов'язки входило

державний контроль по штучному осіменінню сільськогосподарських тварин. Були пропозиції перейти на іншу роботу, але я їх відхилив, тому що набридло вже їздити по світу, а тут розпочав будівництво хати. На цій посаді я пропрацював 12 років; перенавантаження в роботі: професійна діяльність, будівництво хати, рани війни підірвали здоров'я, а тому після двох місячного лікування в Черкаській обласній лікарні мене комісували, дали довічну другу групу інвалідності ветерана Великої Вітчизняної війни.

Не можу не згадати добрим словом свою супутницю в житті дружину Неонілу Федорівну, що відійшла за вічну межу на 81 році свого життя 12 травня 2006 року. Разом прожили майже 57 років й виростили двох синів. Це була дуже добра душею людина, що розуміла й підтримувала мене. Не кожна жінка може відпустити чоловіка навчатися на стаціонарі. Світла їй пам'ять. Пригадується історія України, пісню про її долю, вірш Т.Г. Шевченка і мимоволі на очах з'являються сльози і постають запитання: чому багата на надра, чорноземи і працьовитий народ рідна ненька Україна залишається такою обездоленою?

Квітень 2009 року.

О. Березовський

**УМІВ РОБИТИ, ТОМУ НАВЧИВСЯ Й ЖИТИ.
ПАМ'ЯТІ КРАЄЗНАВЦЯ, ПЕДАГОГА І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА М.О. КОТЕНКА**



У 2009 р. пішов з життя громадський діяч, педагог, краєзнавець Лисянщини Микола Оліянович Котенко. Всі ми, хто знали цю добру людину, завжди зазначали поєднання у ньому працелюбності та душевності, його завзяття та бажання допомогти людям, які звертались по допомогу. Він завжди був джерелом добра, досвіду, мудрості, знань, які максимально намагався поширити серед друзів, колег, учнів. Народився М. О. Котенко 27 квітня 1937 р. у с. Журжинці Лисянського району тоді Київської області. У 1951 р. закінчив Журжинецьку семирічну школу. Працював на різних роботах у місцевому колгоспі ім. К. Є. Ворошилова. З 1955 по 1956 рр. перебував у Кустанайській області (Казахстан) на піднятті цілинних земель, працював причіплювачем у тракторній бригаді, будівельником. З 1956 по 1960 рр. проходив військову службу у лавах Чорноморського ВМФ. У 1960 р. працював працівником Ватутінського хлібокомбінату Черкаської області. У 1961, 1962 рр. навчався у Стеблівському ПТУ №9, отримав спеціальність електромонтер сільськогосподарських машин. З 1962 по 1997 рр. працював у Почапинській середній школі Лисянського району Черкаської області на посадах учителя трудового навчання та фізкультури (1962–1972 рр.), військовим керівником початкової НВП учнів старших класів і заступником директора з виховної роботи (1994–1997 рр.). У 1962 р. закінчив заочне відділення Черкаського технікуму електрифікації та гідромеліорації сільського господарства, а 1990 р. – Уманський педінститут ім. П. Г. Тичини, факультет загальнотехнічних дисциплін і праці. Учитель II категорії (1993 р.), депутат Почапинської сільської ради (постійно з 1960 рр.), Лисянської районної ради (1991–1994 рр.). З 2002 р. – заступник сільського голови с. Почапинці. З 2000 р. член Лисянської районної організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців. Досліджував і вивчав історію рідного краю, активний учасник краєзнавчого руху у Лисянському районі. Автор краєзнавчих статей, співавтор науково-довідкового видання «Край козацький. Довідник з історії Лисянщини» (К., 2004).

РЕЗУЛЬТАТИ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У 2010 р. У ЛИСЯНСЬКОМУ РАЙОНІ

На території Лисянського району під час першого туру президентських виборів 17 січня 2010 р. працювало 39 виборчих дільниць, які входили до територіально-виборчого округу № 199 в Черкаській області. Участь у голосуванні на цих дільницях взяло 14337 виборців. Згідно з офіційними даними Центральної виборчої комісії України результати першого туру президентських виборів у Лисянському районі виглядають наступним чином: 7038 (49,09%) виборців проголосували за Юлію Тимошенко, 1770 (12,35%) виборців – за Віктора Януковича. Третє місце з результатом у 1035 (7,22%) голосів виборців посіла Людмила Супрун. За нею з невеликим відривом розташувались Сергій Тігіпко з результатом у 841 (5,87%) голос виборців, Віктор Ющенко – 837 (5,84%), Арсеній Яценюк – 722 (5,04%), Петро Симоненко – 518 (3,61%), Володимир Литвин – 465 (3,24%), Анатолій Гриценко 235 (1,63%). Усі інші кандидати на пост Президента України набрали менше одного відсотку голосів виборців: за Олександра Мороза проголосувало 135 (0,94%) виборців, Олега Тягнибока – 108 (0,75%), Юрія Костенка – 63 (0,44%), Василя Противсіх – 36 (0,25%), Михайла Бродського – 28 (0,2%), Інну Богословську – 18 (0,13%), Сергія Ратушняка – 17 (0,12%), Олега Рябоконя – 7 (0,05%), Олександра Пабата – 2 (0,01%). Не підтримав жодного кандидата на пост Президента України 291 (2,03%) виборець.

Участь у повторному голосуванні з виборів Президента України 7 лютого 2010 р. у Лисянському районі взяло 15412 виборців. Згідно з офіційними даними Центральної виборчої комісії України результати повторного туру президентських виборів у Лисянському районі виглядають наступним чином: 10645 (69,6%) виборців проголосували за Юлію Тимошенко, 4217 (27,7%) виборців – за Віктора Януковича. Не підтримали жодного кандидата на пост Президента України 423 (2,7%) виборці.

(Матеріали взято з офіційного сайту Центральної виборчої комісії України)

ОСНОВНІ ПОДІЇ В ЛИСЯНЦІ ТА РАЙОНІ

(Матеріал підготували О.В. Березовська і О.М. Березовський)

Грудень 2009 року

21 грудня.... Відбулось засідання координаційної ради з питань розвитку козацтва, на якому заслухано звіт про виконання районних заходів з підтримки козацьких організацій, спільних заходів районних органів влади та Лисянського районного козацького товариства ВГО «Українське Реєстрове Козацтво», спрямованих на виховання та організацію дозвілля молоді, залучення його членів до патрулювання та охорони громадського порядку у районі.

24 грудня..... В смт. Лисянка у рамках спільного україно-нідерландського проекту Чорноморської програми «Wetlands International» відбулось засідання «круглого столу» на тему «Проблеми інтегрованого управління природними ресурсами басейну річки Південний Буг». В засіданні взяли участь голова Лисянської райдержадміністрації В.І. Бабенко, представники районних, сільських та міських рад, керівники та активісти громадських екологічних організацій Лисянського, Катеринопільського, Звенигородського, Тальнівського, Шполянського районів та міста Ватутіно.

Січень – березень 2010 року

15 січня Відбулися урочистості з нагоди введення в дію підвідного газопроводу та пуску газу в с. Босівка Лисянського району.

- 21–22 січня ... У Лисянському районі відбулися урочисті збори та святковий концерт з нагоди Дня Соборності України. З нагоди святкової дати в релігійних храмах Лисянщини пройшли молебні за Україну.
- 29 січня У Лисянському районі пройшли заходи з нагоди вшанування пам'яті Героїв Крут. За участю членів лекторської групи райдержадміністрації організовано лекційно-пропагандистські заходи. У навчальних закладах району проведено лінійки пам'яті, лінійки-реквієми «Крути – символ національної честі українського народу».
- 29 січня Лисянським районним управлінням юстиції зареєстровано Лисянський районний осередок Всеукраїнської громадської організації «Національний комітет по боротьбі з корупцією», голова – Коробко Анатолій Васильович.
- 10–11 лютого За участю керівників органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, членів лекторської групи райдержадміністрації у Лисянському районі проведено єдиний день інформування населення на тему: «Президент Української Головної Визвольної Ради Кирило Осмак».



*Урочисте відкриття пам'ятного знаку воїнам-визволителям с. Дашуківка,
учасникам Корсунь-Шевченківської битви – танковому екіпажу
під командуванням Героя Росії О.М. Фадіна*

- 15 лютого Відбулася зустріч воїнів-інтернаціоналістів району із керівниками районних органів влади з нагоди Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав та 21-ї річниці виведення військ колишнього СРСР з Республіки Афганістан, в ході якої обговорили питання соціального захисту громадян даної категорії, намітили шляхи вирішення проблемних питань. Учасники зібрання поклали квіти до пам'ятника воїнам-інтернаціоналістам та до могил загиблих воїнів. У навчальних закладах району відбулись тематичні зустрічі з воїнами-інтернаціоналістами, бесіди, виховні години.
- 17 лютого Відбулися урочисті заходи, присвячені відзначенню 66-ї річниці визволення Лисянщини від фашистських загарбників, Дню захисника вітчизни, Дню вшанування учасників бойових дій на території інших держав, з покладанням вінків і квітів до Братської могили, поховань часів ВВв. Цього ж дня в рамках відзначення 66-ої річниці визволення Лисянського району в с. Дашуківка відбулося урочисте відкриття пам'ятного знаку воїнам-визволителям села, учасникам Корсунь-Шевченківської битви – танковому екіпажу під командуванням Героя Росії О.М. Фадіна.
- 22 лютого ... Лисянським районним управлінням юстиції зареєстровано: Лисянську районну організацію політичної партії «Сильна Україна», голова – Ступник Валентин Максимович, заступник головного лікаря; Лисянську районну організацію політичної партії «Нова Країна», голова – Шевчук Юрій Іванович, вчитель; Лисянську районну організацію політичної партії «Українські соціал-демократи», голова – Хорошенюк Сергій Анатолійович, вчитель.
- 9 березня Відбулося розширене засідання ради районної спілки краєзнавців «Витоки» та представників місцевої влади, на якому обговорили питання відзначення 10-річчя видання громадського часопису «Добридень», участь краєзнавців району у підготовці до відзначення 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні.
- 9 березня З нагоди відзначення 196-ї річниці від дня народження Т.Г. Шевченка голови Лисянської райдержадміністрації В.І. Бабенко та районної ради В.М. Бесараб, їх заступники, керівники структурних підрозділів райдержадміністрації, представники трудових колективів установ та організацій району, політичних партій та громадських організацій, учнівська молодь взяли участь у покладанні квітів до пам'ятника Великому Кобзарю. У навчальних закладах і закладах культури району проведено Шевченківські читання, круглі столи, книжкові та художні виставки.
- 17 березня Районним управлінням юстиції зареєстровано Лисянську районну партійну організацію Політичної партії «Нова політика» (голова М.П. Головатенко) та Лисянську районну партійну організацію Всеукраїнської партії Народної довіри (голова В.О. Цокало).

